

Чернігівська державна обласна універсальна
наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка

**ЗНАМЕННІ І ПАМ'ЯТНІ ДАТИ ПО ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ
НА 2004 РІК**

Чернігів – 2003

ББК 92.5
З- 72

Бібліографічний покажчик “Знаменні і пам’ятні дати по Чернігівській області на 2004 рік” має рекомендаційний характер і не претендує на вичерпність. Складачем вибрано десять різнопланових дат, до яких написано короткі додаткові відомості і складені рекомендаційні списки. Посібник стане у нагоді музейним і бібліотечним працівникам, краєзнавцям і журналістам, студентам і викладачам вузів.

Складач: Л.В. Студьонова.
Редактор: І.Я. Каганова.
Відп. за вип: П.В. Грищенко.
Комп’ютерний набір: О.В. Малій
Ризограф ОУНБ ім. В.Г. Короленка.
Тираж 100.

ПЕРЕЛІК ЗНАМЕННИХ І ПАМ'ЯТНИХ ДАТ НА 2004 РІК

СІЧЕНЬ

1 - 140 років тому (1864) затверджено Положення про губернські і повітові земські установи (постійно діючі органи місцевого самоврядування).

- 80 років тому в м. Щорс народився Л. БОЛЬШАКОВ (1924) – відомий рос. та укр. письменник, лауреат Шевченківської премії. Жив у Чернігові, зараз – в Оренбурзі (Росія).

- 90 років тому в с. Борсуки Козелец. р-ну народився Ю.О. ЗБАНАЦЬКИЙ (1914-1994) – укр. письменник, Герой Радянського Союзу.

- 90 років тому в Городні народився А.І. КАЦНІЛЬСОН (1914) – відомий укр. поет. Мешкає у США.

- 55 років від дня народження Н.О. КОВТУН (1949) – концертмейстера Черніг. обл. філармонійного центру, лауреата обл. премії ім. М. Коцюбинського.

3 - 30 років тому (1974) створено Новозаводський р-н м. Чернігова.

- 260 років тому в с. Переволочна Прилуцького р-ну народився І.Ф. БОГДАНОВИЧ (1744-1803) – відомий рос. письменник.

5 - 85 років тому (1919) затверджено положення Уряду Рад. України про організацію місцевих органів Рад. влади і управління, відповідно до якого почали створюватися на Чернігівщині Сільські Ради (весна 1919 р.).

7 - 60 років тому в с. Фаївці Новгород-Сіверського р-ну народився В.Ф. КАРАСЬ (1944) – художник-графік. Живе у Прилуках.

- 95 років тому в с. Шептаках Новгород-Сіверського р-ну народився І.Т.ТИМОШЕНКО (1909-1944) – розвідник, Герой Рад. Союзу, загинув у боях за Крим. У пам'ять про нього там є село Тимошенко.

*8 - 350 років тому (1654) відбулася Переяславська рада, на якій було проголошено про возз'єднання України з Росією. У Переяславській раді взяли участь представники Чернігівщини, визволеної від польсько-шляхетських військ.

- 125 років тому в Ічні народився С.В. ВАСИЛЬЧЕНКО (1879-1932) – укр. письменник і педагог.

10 - 60 років тому (1944) за мужність і відвагу, виявлені під час форсування Дніпра, звання Героя Рад. Союзу удостоєний М.І. ЛИТОВЧЕНКО (1919-1968) – уродженець с. Рибці Прилуцького р-ну. Тут він і помер. У 1969 р. на могилі Героя встановлено погруддя.

12 - 85 років тому (1919) війська Директорії залишили Чернігів. До міста увійшли більшовики.

15 - 60 років тому (1944) звання Героя Рад. Союзу присвоєно В.О. МАЛЯСОВУ (1917-1944) – командир 2-го батальйону 234-го стріл. полку 76-ї Черніг. стріл. дивізії. Його батальйон у числі перших увірвався до Чернігова у вересні 1943 р. Колишня Польова вулиця в Чернігові носить ім'я Малясова.

18 - 80 років від дня народження Т.Г. БАСКІНОЇ (1924) – однієї з корифеїв чернігівської журналістики. Тривалий час працювала в газ. “Десн. правда”. Чл. Спілки журналістів України. Живе в Чернігові.

19 - 90 років тому в с. Савинки Корюків. р-ну народився І. САВИЧ (І.С. Лук'яненко) (1914) – укр. письменник, жертва сталінських репресій.

22 - 100 років тому в м. Льгові Курської губ. народився А.П. ГАЙДАР (Голіков) (1904-1941) – рос. дитячий письменник, учасник громадянської війни. У своїй повісті “В дні поразок і перемог” згадує про перебування в Городні у вересні 1919 р.

24 - 60 років тому в Борзні народилася Н.О. САЄНКО (1944) – засл. діяч мистецтв України, член Нац. Спільки художників та Нац. Спільки майстрів нар. мистецтва, член Європ. Текстильної асоціації, Всеукр. жіночого т-ва ім. О. Теліги. Одна із засновників т-ва “Черніг. земляцтво”.

27 - 155 років тому в м. Чугуєві на Харківщині народився І.Г. РАШЕВСЬКИЙ (1849-1921) – укр. худож., громад. діяч, меценат, життя і діяльність якого пов’язані з Черніговом.

- 165 років від дня народження П.П. ЧУБИНСЬКОГО (1839-1884) – вченого-публіциста, етнографа. На поч. 60-х рр. XIX ст. підтримував зв’язки з пресою Чернігова та деякими діячами цього міста. Брав участь в етнограф. експедиціях на Чернігівщині.

28 - 85 років тому в с. Петрівському Козелецького р-ну народився О.З. КОРНІЄНКО (1919) – укр. драматург і перекладач.

29 - 130 років тому в Бахмачі народився Г.Г. ЯРЕМЕНКО (1874-1915) – укр. худож., твори якого зберігаються у Бахмац. краєзн. музеї.

ЛЮТИЙ

- 90 років тому у Борзні народився О. БОНДАРЕВСЬКИЙ (1914-1998) – проф., провідний діяч середовища Держ. Центру Укр. Народ. респ. в Екзилі, член управи Укр. т-ва Великої Британії. Закінчив Ніжин. пед. ін-т. Помер і похований у Лондоні.

1 - 85 років тому у м. Бобровиця народилася О.І. ЛЕЙНАЧУК (1919) – нар. майстер України, лауреат II Всесоюз. фестивалю нар. творчості (Москва). Працює в галузі художньої вишивки.

3 - 90 років тому в Чернігові народилася Р.М. ОКІПНА (Капшученко) (1914-1942) – артистка Київ. опери, підпільниця групи Героя Рад. Союзу І. Кудрі. Загинула від рук фашистських окупантів. Посмертно нагороджена орденом Вітчизняної війни I ступеня (8 трав. 1965 р.). Героїня п’єси В. Собка “Київський зошит”, кінофільму “Два роки над прірвою”.

- 140 років від дня народження В.І. САМІЙЛЕНКА (1864-1925) – укр. поета, громад. діяча. Довгий час жив і працював у Чернігові і Добрянці. Помер у Києві.

5 - 70 років тому в м. Хоролі на Полтавщині народився Б.М. НАРІЖНИЙ (1934) – засл. журналіст України, відмінник телебачення і радіомовлення, член НСПУ. Живе у Чернігові. Авт. історико-докум. книжок про Чернігівщину.

7 - 75 років тому в с. Гнатівка Срібнянського р-ну народився М.М. КАРПУСЬ (1929) – д-р с.-г. наук, проф., наук. керівник аспірантури в ін-ті агроєкології та біотехнології Академії аграрних наук України.

*- 200 років тому народився М.А. МАРКЕВИЧ (1804-1860) – укр. історик, фольклорист, етнограф, поет. Життям і діяльністю пов’язаний з Чернігівщиною.

8 - 80 років тому в с. Куликівці Городнян. р-ну народився С.С. САХОН (1924) – самодіяльний поет, авт. зб. “Десни блакитні очі” (Городня, 1993). Живе в рідному селі.

10 - 80 років тому в с. Сокиринці Срібнян. р-ну народився М.В. ТУДЕЛЬ (1924) – канд. техн. наук, засл. працівник сіл. госп-ва, лауреат Держ. премії УРСР, премії Ради Міністрів СРСР.

15 - 50 років тому в Ладані Прилуц. р-ну народився М.В. ЗБАРАЦЬКИЙ (1954) – композитор, авт. відомої “Козачки” на сл. Н. Галковської, ін. популярних пісень з репертуару нар. арт. України Р. Кириченко та ін. виконавців.

- 125 років тому в с. Гоголеве Остер. пов. Черніг. губ. народився Г.О. ЧУПРИНКА (1879-1921) – укр. поет. Розстріляний більшовиками як член Всеукр. Повстанчого комітету.

17 - 130 років тому в Прилуках народився О.М. ЩЕРБИНА (1874-1934) – філософ і педагог. Один з ініціаторів створення Прилуц. педтехнікуму і краєзнавчого музею. Періодами проживав у рідному місті.

21 - 85 років тому в с. Кіпті Козелецького р-ну народився Т.З. ПІНЧУК (1919-1945) – Герой Рад. Союзу. Школа, де він навчався, носить його ім'я. На честь Героя на її фасаді встановлено меморіальну дошку.

24 - 70 років тому в с. Журавка Варвинського р-ну народився В.І. ЖЕЛІБА (1934) – радник міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС, колишній надзвичайний і повноважний посол України в Республіці Білорусь. Нагороджений багатьма орденами і медалями.

25 - 100 років тому в с. Тупичеві Городнян. р-ну народився О.Т. ДІБРОВА (1904-1973) – укр. географ, д-р географ. наук, авт. багатьох наук. праць і підручників з географії України.

БЕРЕЗЕНЬ

1 - 75 років тому народився Л.М. ОТРЮХ (1929) – режисер, поет, засл. арт. України. Живе у Чернігові.

- 160 років тому в Прилуках народився В.А. СУБОТІН (1844-1898) – укр. гігієніст, проф. мед. ф-ту Київ. ун-ту.

2 - 170 років від дня народження В.Б. АНТОНОВИЧА (1834-1908) – відомого історика, археолога, етнографа, почесного члена Черніг. арх. комісії.

6 - 65 років тому в с. Заудайка Ічнянського р-ну народився М.І. БОРЩ (1939) – директор наук.-техн. центру “Євроконтакт”, один із засновників т-ва “Черніг. земляцтво” у Києві.

8 - 100 років тому в Ніжині народився І.Г. СПАСЬКИЙ (1904-1990) – вчений-нумізмат, д-р істор. наук. Вчився в Ніжин. ІНО. Організував музей.

*9 - 190 років від дня народження Т.Г. ШЕВЧЕНКА (1814-1861) – видатного укр. поета, художника. Життям і діяльністю пов'язаний з Чернігівщиною.

10 - 50 років від дня народження Л.В. КОЙДАН (1954) – графіка, чл. Спілки художників України. Проілюструвала низку книжок черніг. авторів. Живе і працює в Чернігові.

11 - 90 років тому в Городні народився О.І. КУХТЕНКО (1914) – д-р техн. наук, акад., вчений у галузі механіки, лауреат Держ. премії України. Живе у Києві.

12 - 145 років тому на х. Скринному Прилуц. пов. Полтав. губ. народився М.ДЕМКОВ (1859-1939) – видатний педагог, організатор нар. освіти, випускник Ніжинської гімназії (1877, срібна медаль).

17 - 70 років тому в Семенівці народився О.М.АЛЕЩЕНКО (1934) – д-р техн. наук, засл. діяч науки і техніки України, лауреат Держ. премії України. Головний конструктор чотирьох поколінь військово-морської озброювальної техніки, впровадженої у виробництво. Живе у Києві.

18 - 100 років тому в Чернігові народився М.М. ВОРОНИЙ (1904-1937) – укр. поет, син М.К. Вороного. Репресований і розстріляний.

20 - 55 років тому народилася Д.Г. ВАРАКУТА (1949) – живописець, лауреат обл. премії ім. О. Десняка, чл. Спілки художників України. Живе і працює в Чернігові.

- 365 років тому народився І.С. МАЗЕПА (1639-1709) – гетьман України (резиденція у Батурині).

21 - 115 років тому в с. Данилівці Сосницького пов. (тепер Мен. р-ну) народився О.С. КОРНІЄВСЬКИЙ (1889-1988) – майстер муз. інструментів, великий знавець кобзарського мистецтва.

- 90 років тому в Хотівці Семенів. р-ну народився В.М. ЛЕСИН (1914-1991) – літературознавець, д-р філолог. наук, проф.

- 75 років тому в с. Вертіївка Ніжин. р-ну народився Ю.М. МУШКЕТИК (1929) – укр. прозаїк, лауреат Шевченків. премії.

29 - 40 років тому в м. Омськ (Росія) народився О.А. ВОЛКОВ (1964) – один з видатних баскетболістів сучасності, Олімпійський чемпіон, віцепрезидент федерації баскетболу України. Дитячі та юнацькі роки провів у Чернігові.

КВІТЕНЬ

1 - 195 років тому в с. Великі Сорочинці на Полтавщині народився М.В. ГОГОЛЬ (1809-1852) – видатний письменник, випускник Ніжинської гімназії вищих наук кн. Безбородька (1821-1828). Вулиці у Ніжині і Чернігові носять його ім'я.

7 - 50 років від дня народження О.В. ГУДИМЕНКА (1954) – голови спілки “Фермер Чернігівщини”, акад. Акад. будівництва України. У с. Брусилів Черніг. р-ну має 600 га землі (з них 100 га у приватній власності) і табун елітних коней.

10 - 50 років тому в Семенівці народився В.П. КОВАЛЕНКО (1954) – археолог, канд. істор. наук, засл. працівник освіти України, зав. кафедрою археології та народознавства ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка. Авт. понад 200 публікацій з історії та археології Чернігівщини.

14 - 170 років тому у с. Татарівщина (передмістя Остра) народився В.О. БЕЦ (1834-1894) - укр. анатом, гістолог, громад. діяч, працював над проблемами неврології, випускник Ніжин. гімназії.

17 - 60 років тому в м. Оснабрюк (Німеччина) народилася Л.І. ЗЕЛЕНСЬКА (1944) – перекладач, архівіст, літературознавець. Зав. відділом Черніг. літ.-меморіал. музею-заповідника М.М. Коцюбинського. Учасниця багатьох наук. конф. в Одесі, Києві, Львові, Чернігові. Авт. ряду опублікованих досліджень і книги “Ганна Барвінок” (2001). Дитинство та юнацькі роки пройшли в Куликівці.

- 250 років тому в Ічні народився І.П. МАРТОС (1754-1835) – рос. та укр. скульптор, випускник АМ у Петербурзі. Автор багатьох визначних пам'ятників: надгробка К.Розумовському в Батурині, Мініну і Пожарському в Москві, А.Е. Рішельє в Одесі, М.Ломоносову в Архангельську та ін. У 1980 р. І.П. Мартосу споруджено пам'ятник в Ічні.

- 65 років тому в Семенівці народився Є.М. СИЧ (1939) – д-р економ. наук, проф., акад. Академії економ. наук України, чл.-кор. Транспортної академії України, зав. кафедрою Черніг. технолог. ун-ту.

20 - 100 років тому в Бобруйках Козелецького р-ну народився Г.М. НЕЛЛЕП (1904-1957) – рос. оперний співак, нар. арт. РРФСР, соліст Великого театру (Москва). Тричі лауреат Держ. премій.

26 - 90 років тому в с. Ольгинка Донецької обл. народився М.К. БЕНДРИК (1914-1993) – укр. живописець, засл. худож. України (1978). Довгий час жив у Городні. Помер і похований у Городні.

27 - 75 років тому народилася Л.М. КАЛЮЖНА (1929) – засл. арт. України. м.Чернігів.

28 - 70 років від дня народження Ю.Р.КОЦЮБИНСЬКОГО(1934-2000) - літературознавця, колишнього директора Черніг. літ.-меморіал. музею М.М. Коцюбинського. Онук письменника.

ТРАВЕНЬ

1 - 70 років від дня народження В.І. КАЛЬЧЕНКА (1934) – д-ра техн. наук., проф. зав. кафедрою Черніг. технолог. ун-ту.

2 - 75 років тому в с. Нова Басань Бобровицького р-ну народився В. БОРИСЕНКО (1929-1990) – укр. скульптор, нар. худож. України, лауреат Шевченків. премії, проф.

6 - 175 років тому в с. Понори Талалаївського р-ну народився С.Д. НІС (1829-1899) – визначний укр. етнограф, фольклорист, лікар, знавець історії, працював у Чернігові і Городні.

13 - 85 років тому (1919) відкрито Чернігівську народну студію мистецтв.

18 - 80 років від дня народження В.І. КУРИЛОВА (1924) – засл. арт. України. м.Чернігів.

19 - 75 років тому в с. Великий Листвен Городнянського р-ну народився І.В. БОХАН (1929-1989) – канд. філолог. наук, проф. Закінчив Городнян. педучилище і Київ. держ. ун-т. Викладав у Київ. ін-ті культури, в інституті нар. госп-ва.

*20 - 200 років від дня народження М.І. ГЛІНКИ (1804-1857) – рос. композитора, основоположника рос. класичної муз. школи. У травні 1838 відвідав Чернігів, Качанівку, Ічнію, Ніжин та ін. Одна з вулиць у Чернігові носить його ім'я.

- 80 років тому в с. Галиця Ніжинського р-ну народився М.Д. ДМИТЕРКО (1924)– канд. економ. наук, член Нац. Спілки письменників України. Видав п'ять книжок художньої літератури. Живе у Києві.

25 - 65 років тому в с. Городище Бахмац. р-ну народився І.Х. МАТЯШ (1939) – канд. техн. наук, заст. декана Нац. техн. ун-ту України “КПІ”. Має близько 100 наук. праць, 20 винаходів. Працював в ун-ті Респ. Алжир (1979-1983).

26 - 135 років тому (1869) видано закон, згідно з яким на Чернігівщині відкривалися міністерські початкові народні училища.

28 - 150 років тому (1854) стало відомо ім'я механіка-самоуки О.І.ВАРФОЛОМЕЄВА (1828 - ?) з посаду Клинци Черніг. губ. (нині Брян. обл., Росія) – винахідника парової машини. Про це писали “Черниг. губ. вед”.

- 65 років від дня народження Л.П. КУЗЬМЕНКО (1939) – відомої черніг. журналістки і краєзнавця, чл. Спілки журналістів України.

ЧЕРВЕНЬ

- 85 років тому в Ніжині народилася М.Ф. БРОВЧЕНКО (1919) – засл. арт. України, учениця М. Литвиненко-Вольгемут. Живе у рідному місті.

1 - 85 років тому в Ічні Народився Є.Л. РЕВУЦЬКИЙ (1919) – д-р мед. наук, проф., лауреат Держ. премії України в галузі науки і техніки. Йому призначена довічна держ. стипендія. Голова Наук. т-ва терапевтів України.

4 - 75 років тому народилася Л.О. МАХІНА (1929) – відома черніг. журналістка, чл. Спілки журналістів України, редактор газети “Троїцький вісник”.

6 - 95 років тому в Сосниці народився І.М. СІКАЛО (1909-1975) – укр. актор, режисер, нар. арт. УРСР.

- 70 років тому в смт Ладан Прилуц. р-ну народився Б.С. ХАРИТОНОВ (1934) – засл. арт. України. Актор театру “Золоті ворота” (м. Київ). Зіграв більше десяти ролей у кіно. Лауреат респ. конкурсу читців і Міжнар. театр. фестивалю “Добрий театр”. У рідному Ладані створив благодійний фонд для сприяння розвитку культури і мистецтва. Авт. двох поет. збірок “Последний диалог” та “От всей души”.

9 - 65 років тому в с. Волосківці Менського р-ну народився А.В. ГАЙДАМАКА (1939) – засл. діяч мистецтв України, лауреат Держ. премії ім. Т.Г. Шевченка, член Спілки худож. України. Худож.-монументаліст. Живе у Києві.

- 65 років тому в смт Батурин Бахмацького р-ну народився В.В. ГАЛАЙБА (1939)– інженер, позаштатний працівник держ. заповідника “Гетьманська столиця” у Батурині та фондоутворювач бібліотеки цього заповідника. Живе у Києві.

- 55 років тому в с. Козероги Черніг. р-ну народилася Г.М. ТИМОШКО (1949) – нач. упр. освіти облдержадміністрації, доц. кафедри педагогіки ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка, відмінник нар. освіти, засл. працівник нар. освіти.

12 - 65 років тому в Семенівці народився Г.С. ХУЛАП (1939) – д-р техн. наук, проф. Живе і працює в Москві.

13 - 60 років тому в с. Нетяжине Прилуц. р-ну народилася Н.М. МАКУХА (1944) – заст. директора Київ. публ. б-ки ім. Л. Українки, засл. працівник культури України, зав. секції Укр. бібліотечної асоціації.

15 - 75 років від дня народження І.В. МАРИСОВОЇ (1929) – засл. діяча науки і техніки, д-ра природничих наук, проф., зав. кафедрою зоології і анатомії НДПУ ім. М. Гоголя.

18 - 125 років від дня народження В.Г. ДРОЗДОВА (1879-1937) – архівіста-краєзнавця. З 1905 до 1931 р. працював у Чернігові, впорядковував місцевий музей, завідував ним.

- 60 років тому народився Б.В. ЯКОВЕНКО (1944) – д-р біолог. наук, проф., декан хіміко-біолог. ф-ту ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка.

20 - 130 років тому (1874) відкрито Ніжин. окружний суд.

- 170 років від дня народження О.М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО (1834-1902) – укр. історика. В 1861-1863 рр. жив і працював у Чернігові. Вивчав докум. матеріали зосереджені в Черніг. губерн. правлінні та ін. установах. Авт. кн.: “Стародубський полк” (1888), “Ніжинський полк” (1893), “Прилуцький полк” (1902).

- 165 років від дня народження К.Є. МАКОВСЬКОГО (1839-1915) – рос. худож. Відвідував рос. поета О.К. Толстого (1817-1885) в маєтку с. Погорільці Семенів. р-ну.

- 190 років від дня народження П.І. ШЛЕЙФЕРА (1814-1879) – архіт. навч. закладів Черніг. та ін. губ.

23 - 60 років тому в Ічні народився В.Ф. ШЕВЧЕНКО (1944) – відомий журналіст, авт. кн. “Чернігівщина”, “3 Довженкових криниць”, “Моя вулиця, моя Ічня” та ін.

24 - 335 років тому (1669) розпочалась відбудова Черніг. Єлецького монастиря після польської руйнації.

26 - 125 років тому в с. Осовець Бобровицького р-ну народився Я.У. РОЩЕНІЙ (1879-1958) – винахідник першої в світі автомат. гвинтівки з рухомим стволом. Похований у рідному селі.

27 - 75 років від дня народження Г.О. ГОРОХОВСЬКОГО (1929) – д-ра техн. наук, проф., зав. кафедрою Черніг. технолог. ун-ту.

- 150 років тому в Козельці народилася М.В. ПАВЛОВА (1854-1938) – палеонтолог, акад. АН УРСР, проф. Москов. ун-ту. Організувала разом із чоловіком музей Москов. геолого-розвідувального ін-ту, якому дали ім'я О.П. та М.В. Павлових.

29 - 25 років тому (1979) у Прилуках відкрито пам'ятник О.В. КОШОВОМУ (1926-1943) – одному з членів підпільної орг. “Молода гвардія” в Краснодарі. У Прилуках він народився. Герой Рад. Союзу.

30 - 85 років тому у с. Парафіївка Ічнян. р-ну народився І.І. ЦИНКОВСЬКИЙ (1919-1987) укр. поет.

ЛИПЕНЬ

2 - 130 років від дня народження І.С. АБРАМОВА (1874-1960) – фольклориста, етнографа, краєзнавця, чл. Археолог. Рос. т-ва, чл. Рос. Географ. т-ва. Дослідив Мезин. палеолет. стоянку. Народився у містечку Вороніж Глухів. пов. Черніг. губ. Навчався у Глухові.

4 - 75 років тому народився Ю.Ю. ЛЕЙН (1929) – талановитий скрипаль, лауреат обл. премії ім. М. Коцюбинського. Живе у Чернігові.

5-11 - 80 років тому (1924) у Чернігові перебував М.С. ГРУШЕВСЬКИЙ (1866-1934) – видатний укр. вчений – історик і громад. діяч.

13 - 55 років тому народилася Л.Б. ПАНЬКО (1949) – чл. Спілки худож. України, лауреат I та II фестивалів нар. творчості в Москві. Основні твори: рушники, блузи, серветки.

- 60 років тому в с. Озеряни Варвин. р-ну народився О.І. СКНАР (1944) – канд. пед. наук, проф., проректор Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв. Засл. працівник культури

України. Відмінник нар. освіти України. Чл.-кор. МКА України. Керівник Варвин. регіон. відділ. т-ва “Чернігівське земляцтво”.

- 50 років тому в с. Дубовий Гай Прилуц. р-ну народився В.В. КАШКА (1954) – прозаїк, поет, член Нац. СП України. Живе у Бахмачі. Авт. кн. і для дітей.

21 - 85 років від дня народження В. Д. ДРАГУНОВА (1919-1997) – краєзнавця, полковника, чл. обл. Ред. Комісії “Книга Пам’яті України”. Авт.-упоряд. кн. “Герои-освободители Черниговщины”, “Их помнит Черниговщина” та ін. Жив і працював у Чернігові.

- 120 років тому в Березному Менського р-ну народився А.Ю. ПЕТУСЬ (1884-1956) – худож. і педагог. Жив і працював у Чернігові.

23 - 50 років від дня народження С.О. ДОВГОГО (1954) – д-ра фізико - матем. наук, проф., чл.-кор. Акад. пед. наук України, чл. Президії ВАК України. Син відомого укр. поета О.П. Довгого. Чл. т-ва “Чернігівське земляцтво”.

- 50 років тому в смт. Лосинівка Ніжинського р-ну народилася А.П. КУДЛАЙ (1954) – нар. арт. України, популярна естрадна співачка.

24 - 35 років тому (1969) прийнято постанову Ради міністрів УРСР про створення у Чернігові Українського науково-дослідного ін-ту сільськогосп. мікробіології (УНДІСТМ).

27 - 65 років тому в смт. Козелець народився Ю.М. КАРАСИК (1939) – ген. директор нац. об’єднання з плеєнної справи в Україні, радник Прем’єр-міністра України, лауреат Держ. премії України в галузі науки і техніки.

- 60 років від дня народження О.О. КРЮКОВА (1944) – худож.-графіка, чл. Спілки худож. України. Живе і працює в Чернігові.

30 - 120 років тому в с. Козацькому Бобровицького р-ну народився П.С. НАУМОВ (1884-1942) – живописець і графік.

- 65 років тому на х. Стягайлівка поблизу с. Карильське Короп. р-ну народився М.К. ХОЛОДНИЙ (1939) – відомий укр. поет. Лауреат Почесної премії Ватикану, літ. премій ім. В. Сосюри, В. Нефеліна, “Благовіст”. Занесений до Британської енцикл. Чл. Міжнар. асоціації Україністів. Живе в Острі.

СЕРПЕНЬ

- 70 років тому (1934) створено літературно-меморіальний музей М.М. Коцюбинського в Чернігові. Відкритий для відвідувачів 8 листоп. 1935 р. в будинку де жив письменник з 1898 до 1913 р.

1 - 60 років від дня народження Ю.В. РОМАНЕНКА (1944) – льотчика-космонавта, Героя Рад. Союзу, випускника ЧВВАУЛ. Неодноразово відвідував Чернігів.

4 - 150 років тому в с. Заньках Ніжинського р-ну народилася М.К. ЗАНЬКОВЕЦЬКА (Адасовська) (1854-1934) – укр. актриса, перша нар. арт. Республіки (1923). Вулиці у Ніжині і Чернігові носять її ім’я.

- 65 років тому народився О.Г. ПОТАПЕНКО (1939) – худож.-монументаліст, чл. Спілки худож. України. Живе і працює в Чернігові.

8 - 90 років від дня народження В.А. ГУЗІЯ (1914) – худож., засл. майстра нар. творчості України. Поєднує живопис з інкрустацією. Живе у Прилуках.

- 75 років тому в с. Городище Менського р-ну народився О.П. ДОВГИЙ (1929) – укр. поет. Авт. 20 книжок та численних перекладів з різних мов, відомої пісні “Чернігівське небо”. Живе у Києві.

*- 185 років від дня народження П.О. КУЛІША (1819-1896) – укр. письменника, історика та етнографа. Життям і діяльністю пов’язаний з с. Оленівка Борзнян. р-ну (кол. хут. Мотронівка).

- 65 років тому в с. Обичів Прилуцького р-ну народився В.І. ПАСІВЕНКО (1939) – засл. худож. України, лауреат Держ. премії України ім. Т.Г. Шевченка за монумент.-декорат. пано “Біль землі” (НБУ ім. В.І. Вернадського м. Київ).

13 - 140 років тому в с. Дорошівка Глухів. пов. Черніг. губ. народився В. КОСИНСЬКИЙ (1864-?) – акад., дослідник історії кредитних і фінансових відносин в Європ. країнах, випускник Новгород-Сіверської гімназії. Емігрував у 20-х рр. ХХ ст.

15 - 85 тому (1919) відкрито Чернігівський землевпорядний технікум ім. Г.І. Петровського (1919-1930).

- 185 років від дня народження Г.П. ГАЛАГАНА (1819-1888) – поміщика і мецената, життям і діяльністю пов’язаний із Срібнянщиною.

- 160 років від дня народження І.Ю. РЄПІНА (1844-1930) – видатного рос. худож. Творчістю пов’язаний з Качанівкою на Ічнянщині, х. Плиски Борзн. пов.

16 - 120 років тому в Костобоброві Семенів. р-ну народився І.П. МАЗЕПА (1884-1952) – глава уряду УНР (1919-1920), емігрант. Авт. істор. праць про Україну. Його дочка Галина Мазепа (1910) – znana в укр. діаспорі художниця.

20 - 240 років тому в Понорниці Короп. р-ну народився П.А. ЗАГОРСЬКИЙ (1764-1846) – проф. медицини, засновник вітчизн. анатом. школи.

22 – 100 років тому в Новгороді-Сіверському народився Л.Б. КАТОК (1904-1970) – укр. архіт. Проектував консерваторію ім. П.І. Чайковського та ін.

25 - 65 років тому в с. Петрушин Черніг. р-ну народився В.Г. ДРОЗД (1939) - укр. письменник, лауреат Держ. премії України ім. Т.Г. Шевченка, премії ім. А. Головка, Міжнар. премії Фондації Антоновичів (США), один з організаторів т-ва “Чернігівське земляцтво”. Живе у Києві.

- 70 років тому в с. Софіївка Носів. р-ну народився Р.П. МАТЮШКО (1934) – д-р мед. наук, проф. Нац. медун-ту ім. О.О. Богомольця, лауреат Держ. премії УРСР у галузі науки і техніки.

- 80 років тому в с. Сокиринці Срібнян. р-ну народився М.Г. САВЧЕНКО (1924) – канд. біолог. наук, авт. трьох монографій, 130 наук. ст., 15 винаходів, вальсів, “Козацького маршу”, істор. книжки “Сокиринці – кобзарський край”.

26 - 355 років тому (1649) видано універсал Богдана Хмельницького з Павлочі про пільги ніжинським купцям.

27 - 230 років тому в Прилуках народився П.П. БІЛЕЦЬКИЙ-НОСЕНКО (1774-1856) – укр. письменник і педагог, засновник місцевого пансіону.

- 65 років тому в с. Червоні Партизани Носівського р-ну народився П.І. МЕДВІДЬ (1939) – заст. гол. ред. газ. “Урядовий кур’єр”, член Міжнар. асоціації письменників баталістів і мариністів, дійсний член Укр. т-ва “Інтелект нації”.

ВЕРЕСЕНЬ

- 15 років тому (1989) у Новгород-Сіверському відкрито меморіал “Слово о полку Ігоревім”.

5 - 75 років від дня народження А.Г. НІКОЛАЄВА (1929) – льотчика-космонавта, Героя Рад. Союзу, випускника ЧВВАУЛ. У травні 1964 р. разом з Ю. Гагаріним був гостем Чернігова.

10 - 65 років від дня народження А.М. ГРУШІ (1939-2003) – д-ра мед. наук, авт. кн. (у співавторстві з М.М. Дулею) “3 історії медицини Чернігівщини” (Чернігів, 1999). Працював гол. лікарем Черніг. обл. лікарні.

- 110 років тому в Сосниці народився О.П. ДОВЖЕНКО (1894-1956) – всесвітньо-відомий кінорежисер і письменник.

14 - 95 років тому (1909) при Ніжинському педінституті відкрито народний літературний музей М.В. Гоголя.

15 - 200 років від дня народження М.О. МАКСИМОВИЧА (1804-1873) – проф. ботаніки, історика, фольклориста, випускника Новгород-Сіверської гімназії.

*17 - 140 років від дня народження М.М. КОЦЮБИНСЬКОГО (1864-1913) – класика укр. літератури. Життям і діяльністю пов'язаний з Черніговом. Одна з вулиць цього міста носить ім'я письменника. Працює літ.-меморіальний музей-заповідник М.М. Коцюбинського.

20 або 21 – 260 років від дня народження Д. КВАРЕНГІ (1744-1817) – архіт., представника рос. класицизму. За його проектами збудовані собор Спасо-Преображенського монастиря у Новгороді-Сіверському, ін. об'єкти в Черніг. губ.

22 - 130 років тому (1874) відкрито Прилуцьку чоловічу гімназію, де в різний час навчалися видатні вітчизняні вчені Г.Ф. Вороний (1868-1908), В.І. Маслов (1884-1959), Г.В. Пфейффер (1872-1946), Д.М. Ревуцький (1881-1941) та багато ін.

23 - 65 років тому в с. Тупичів Городнян. р-ну народився В.М. МАЛЕЦЬ (1939) – відомий авт. книжок для дітей та юнацтва (“Сновські мости”, “Голубий ешелон” та ін.). Живе у Києві.

- 125 років тому народився П. СЕНИЦЯ (1879-1960) – укр. композитор. З 1891 по 1898 р. жив і працював на Чернігівщині.

24 - 165 років тому народився Г.О. МИЛОРАДОВИЧ (1839-1905) – Черніг. губерн. предводитель дворянства, авт. “Малоросійського родословника Чернігівського дворянства”, відомий поміщик і меценат.

28 - 100 років тому в Борзні народився М.З. ФРАДКІН (1904-?) – укр. худож.-графік, ілюстратор творів Ш. Алейхема, Шарля де Костера та ін.

*29 - 120 років тому в Чернігові народилася Л.О. АНДРЕЄВА-ДЕЛЬМАС (1884-1969) – російська оперна співачка, доцент Ленінградської філармонії, муза О. Блока.

- 200 років тому народився М. ЧАЙКОВСЬКИЙ (1804-1886) – дипломат, полководець, один з яскравих представників “укр. школи” в польській літературі. Жив і помер у с. Бірки поблизу Остра. Там і похований.

ЖОВТЕНЬ

- 80 років тому (1924) відбулася Перша Чернігівська губернська краєзнавча конференція за ініціативою Черніг. ін-ту краєзнавства.

2 - 125 років тому в Семенівці народився М.Я. КОЗИК (1879-1947) – укр. худож., проф.

7 - 75 років тому у Варві народився І.В. ЗУБ (1929) – укр. критик і літературознавець.

- 65 років від дня народження Г. ПАЩЕНКО (1939-1998) – нар. артистки України. Працювала в Черніг. облмуздрамтеатрі ім. Т. Шевченка.

14 - 215 років тому (1789) відкрито Прилуцьке повітове училище.

- 185 років тому у Глухові народився М.А. ТЕРЕЩЕНКО (1819-?) – відомий промисловець і меценат.

15 - 190 років від дня народження М. Ю. ЛЕРМОНТОВА (1814-1841) – рос. поета. У с. Переволочна Прилуцького р-ну був маєток Арсенєвих (материнська лінія Лермонтова). Поет перебував у селі у 1817 і між 1836-1840 рр. Колишня Стриженська вул. (біля Красного мосту) в Чернігові з 1941 р. носить ім'я Лермонтова.

20 - 90 років тому в с. Салогубівка (тепер Ромен. р-ну Сум. обл.) народився К.С. ГНІДАШ (1914-1944) – Герой Рад. Союзу, командир розвідувально-диверсійної групи в тилу ворога, що діяла на Чернігівщині. Одна з вулиць Чернігова носить його ім'я.

- 100 років тому в Коропі народився С.Г. РУДЕНКО (1904-1990) – маршал авіації, колишній нач. Військово-повітряної акад. ім. Ю.О. Гагаріна, проф. Почесний громадянин Чернігова.

29 - 80 років тому в Чернігові народилася О. Й. БІЛЕВИЧ (1924-1943) – учасниця партизанського руху. Одна з вулиць обласного центру носить її ім'я.

- 80 років тому в с. Смолин Черніг. р-ну народився А.Н. ШКУРКО (1924) – засл. худож. України, лауреат обл. премії ім. М. Коцюбинського.

30 - 140 років тому в Ніжині народився В.Г. БОРОВИК (1864-1938) – укр. публіцист, поет, перекладач, один з ініціаторів створення укр. держ. б-ки в Одесі. Авт. спогадів про М. Коцюбинського.

ЛИСТОПАД

1 - 70 років тому в с. Верба Коропського р-ну народився М.М. ПУЩАНКО (1934) – д-р техн. наук, засл. діяч науки і техніки України. Експерт ВАК України. Керує роботою аспірантів у Нац. ун-ті харчових технологій.

5 - 80 років від дня народження В.П. НАЗАРЕНКА (1924) – відомого черніг. журналіста, чл. Спілки журналістів України.

6 - 85 років тому (1919) більшовицькі війська вигнали денікінців з Чернігова.

- 75 років тому в Понорниці Коропського р-ну народився Д.С. НАЛИВАЙКО (1929) – д-р філолог. наук, у 1960-1970 рр. – зав. кафедрою Ніжин. педін-ту. В 1992 р. – чл.-кор. НАН України. Лауреат Нац. премії ім. Т.Г. Шевченка. Досліджує питання історії західно-європ. літератури.

7 - 65 років тому в с. Стольне Менського р-ну народився Ю.Ф. ГАНЖА (1939) – відомий радіожурналіст, чл. Спілки журналістів України. Живе і працює в Чернігові.

8 - 355 років (1649) тому Б. Хмельницький підписав у Києві універсал про призначення Івана Скіндера Чернігівським війтом.

10 - 75 років тому народився І.К. КОВАЛЬ (1929) – д-р фізико-математ. наук, проф. ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка. Засл. діяч науки і техніки України.

11 - 80 років тому в Прилуках народилася Г.Г. ІГНАТЕНКО (1924) – канд. філолог. наук, доц. Авт. літературознавчих і поет. збірок (“Студент”, “Володимир Коваленко”, “Кіндрат Рилєєв” та ін.). Живе у Києві.

17 - 85 тому в Ічні народився А. ДРОФАНЬ (1919-1988) – укр. прозаїк.

*20 - 135 років від дня народження З.М. ГППІУС (1869-1945) – рос. письменниці, критика, представниці символізму. Дитинство її проходило в Ніжині.

- 125 років тому в Семенівці народився М.Я. КОДИК (1879-1947) – живописець, графік, проф. Харків. художнього ін-ту.

22 - 75 років тому в м. Бобровиця народилася Н.Г. ФЕЩЕНКО (1929) – д-р хім. наук, проф. Працює в ін-ті органічної хімії НАН України.

- 85 років тому в с. Солонівці Городнян. р-ну народився М.Ф. ШАТИЛО (1919) – Герой Рад. Союзу (1945), льотчик штурмової авіації.

25 - 130 років тому у м. Нижній Новгород (Росія) народився Є. В. БОГОСЛОВСЬКИЙ (1874-1941) – композитор, організатор муз. вечорів у Чернігові на поч. ХХ ст. У 1919 р. остаточно переїхав до цього міста. З 1921 до 1941 р. працював у муз. проф. шк. – згодом Черніг. рад. муз. уч-ще. Загинув під час бомбардувань.

- 75 років від дня народження О.П. СКОБЛИКОВА (1929) – укр. скульптора, авт. пам'ятників у Чернігові і Ніжині. Засл. діяч мистецтв УРСР. Лауреат респ. премії ім. М. Островського.

30 - 70 років від дня народження Р.П. ІВАНЧЕНКО (1934) – письменниці, засл. діяча мистецтв України, канд. істор. наук, лауреат Держ. премії ім. Т.Г. Шевченка, випускниці Новгород-Сіверської шк. №1. Надає допомогу дітям Новгород-Сіверщини. Живе у Києві.

ГРУДЕНЬ

3 - 60 років тому в Прилуках народилася Є.А. МАКАРЕНКО (1944) – канд. філолог. наук, д-р політ. наук. Член Нац. спілки журналістів України, чл.-кор. Міжнародної кадрової академії, акредитованої при Європейській мережі націон. інформ. центрів з академічного визначення і мобільності. Президент благодійної орг. сприяння міжнар. комунікації “Євроком”.

4 - 65 років від дня народження О.Ф. ЯВОНЕНКА (1939) – д-ра біолог. наук, проф., чл.-кор. АПН України, засл. працівника освіти України, ректора ЧДПУ ім. Т.Г. Шевченка.

5 - 65 років тому в м. Городні народився П. ПИНИЦЯ (1939-1999) – укр. поет. Жив і працював у Чернігові. Похований у Городні. Творчість його високо оцінювали О. Твардовський і М. Рубцов – видатні рос. поети.

8 - 80 років тому на Гомельщині народився Л.І. ГУЛАК (1924) – випускник Городнян. педучилища та Ніжин. педін-ту, відомий в Україні та за кордоном творець шахових задач (понад 100). Живе в с. Володимирка Городнян. р-ну, де до виходу на пенсію працював вчителем.

10 - 150 років тому в с. Делтівці (тепер Конотоп. р-ну Сум. обл.) народився Я.В. СТЕФАНОВИЧ (1854-1915) – укр. революціонер-народник. З 1905 до 1915 р. жив у с. Красний Колядин Талалаїв. р-ну, де і похований. Могила в центрі села.

*21 - 85 років (1919) з часу заснування Прилуцького краєзнавчого музею.

- 120 років тому в Ічні народився В.І. МАСЛОВ (1884-1959) – укр. і рос. літературознавець і педагог. Дослідник творчості К.Ф. Рилєєва, О.С. Пушкіна, нар. творчості тощо. Перший директор Прилуцького краєзнавчого музею (1919-1930).

28 - 85 років тому у с. Предтечі Ставропольського краю народився М.І. ІГНАТЕНКО (1919) – укр. поет. Навчався у Городнян. педшколі. Закінчив Київ. держ. ун-т. З 1948 до 1958 р. викладав у Черніг. педін-ті. Живе у Чернігові.

ЦЬОГО РОКУ:

- 980 років (1024) з часу першої писемної згадки про с. Бурівка Городнянського р-ну.
- 980 років (1024) з часу першої писемної згадки в літописах про с. Листвен (поблизу Чернігова). Тоді ж сталася Лиственська битва між Ярославом Мудрим (978-1054) і його старшим братом Мстиславом Володимировичем (?-1036), війська якого перемогли.

- 935 років тому (1069) засновано Антонієви печери у Чернігові.

- 925 років (1079) з часу першої згадки про м. Варин, на місці якого виникло сучасне смт Варва.

- 800 років тому (1204) розпочалося князювання Всеволода Святославича (Чермного) в Чернігові, яке тривало вісім років.

- 770 років (1234) з часу першої писемної згадки в літописах про Сосницю.

- 400 років (1604) з часу першої згадки про с. Грем'яч Новгород-Сіверського р-ну. У XVIII ст. селом володів обер-камергер Катерини II І.М. Корсак. Під час війни із шведами 1709 р. тут розміщувалася квартира головнокомандуючого рос. військами графа Шереметьєва.

- 350 років тому (1654) засновано Стародубський полк – адм.-тер. і військ. одиниця Чернігівщини. Із скасуванням полкового устрою Лівобережної України 1781 р. ліквідований. Його територія увійшла до складу Новгород-Сіверського намісництва.

- 330 років тому (1674) у Спасо-Преображенському монастирі відкрито Новгород-Сіверську друкарню на кошти черніг. архієпископа Лазаря Барановича (1620-1693).
- 325 років тому (1679) перевезено друкарню з Новгород-Сіверського до Чернігова; розпочалося спорудження Троїцького собору в Чернігові.
- 300 років (1704) з часу першої писемної згадки про с. Погорільці Семенів. р-ну.
- 285 років тому (1719) Д. Горленко заснував суконну мануфактуру в с. Ряшки Прилуц. р-ну. Пізніше належала різним особам: ген. Вейсбаху, фельдмаршалу Мініху, князю Б.Г. Юсупову. Робітники одержували зарплатню, користувалися землею. Їм видавали деякий провіант.
- *200 років тому (1804) відкрито Новгород-Сіверську гімназію із семирічним терміном навчання. Тривалий час була центром освіти колиш. Черніг. губ.
- 180 років (1824) з часу спорудження в с. Макошиному Городнянського повіту одного з перших цукрових заводів України.
- 170 років тому (1834) засновано дендрологічний парк “Тростянець” – нині заповідник АН України, пам’ятка садово-паркового мистецтва. Розташований у с-щі Тростянець Ічнян. р-ну. Виникнення “Тростянця” пов’язане з іменем І.М. Скоропадського (1804-1887) – нащадка гетьмана І.І. Скоропадського (1646-1722).
- 145 років тому (1859) споруджено Київський міст через Десну біля Чернігова.
- *135 років тому (1869-1915) побачив світ щомісячник “Земский сборник Черниговской губернии”.
- 130 років тому (1874) відкрито Прилуцьку чоловічу, Сосницьку жіночу гімназії, Чернігівський громадський міський банк.
- 100 років тому (1904) в Седневі встановлено погруддя Т.Г. Шевченка роботи відомого укр. скульптора Ф.П. Балавенського.
- 95 років тому (1909) у Чернігові утворено спортивне товариство “Сокол” (гімнастика, легка атлетика). Влітку заняття проводилися на Олександрівській площі (Центральний ринок), взимку – у спорт. залі торговельної школи.
- 90 років тому (1914-1916) споруджено будинок Ніжинської електростанції Пам’ятник архіт. укр. народного стилю серед пром. об’єктів дореволюц. часу (вул. Червоних Партизанів, 3).
- 90 років тому (1914) побачила світ книга В.К. Лукомського та В.Л. Модзалевського “Малоросійський гербовник”.
- 85 років тому (1919) засновано Новгород-Сіверський драматичний театр ім. І.М. Уралова за участю А.А. Ассінга. Працював театр у приміщенні народного дому.
- 85 років тому (1919) у Мені почала діяти бібліотека (з 1921 р. ім. А.В. Луначарського).
- 80 років тому (1924) виявлено Седнівські мумії у підземній крипті Воскресенської церкви. Речі надійшли до Черніг. істор. музею ім. В.В. Тарновського.
- 80 років тому (1924-1959) с. Іваниця Ічнянського р-ну стало райцентром.
- 80 років тому (1924) засновано Остерську бавовно-ткацьку фабрику.
- 80 років тому (1924) засновано Прилуцьку взуттєву фабрику.
- 75 років тому (1929) засновано Прилуцьку бавовнопрядильну фабрику; Прилуцьку фабрику художніх виробів ім. 5-го грудня.
- 75 років тому (1929) відкрито Городнянський зоотехнікум.
- 65 років тому (1939) створено Добрянську швейну фабрику (Ріпкинський р-н).
- 65 років тому (1939) в Чернігові споруджено кінотеатр ім. М. Щорса.
- 60 років тому (1944) засновано Ніжинську швейну фабрику на базі майстерень індпошиву; Семенівську взуттєву фабрику.

- 50 років тому (1954) за ініціативою краєзнавця В.Ф. Покотила створено Менський краєзнавчий музей як музей на громадських засадах. У 1968 р. йому присвоєно звання народного. У 1972 р. перетворено на відділ Черніг. істор. музею.
- 40 років тому (1964) відкрито тролейбусний рух у Чернігові.
- 30 років тому (1974) введено в експлуатацію Гнідинцівський газопереробний завод поблизу с. Гнідинці Варвинського р-ну.
- 25 років тому (1979) створено Новгород-Сіверський філіал Чернігівського архітектурно-історичного заповідника.

ПЕРСОНАЛІЇ

- 260 років тому у Веприку Ічнян. р-ну народився Н.М. АМБОДИК-МАКСИМОВИЧ (1744-1812) – д-р медицини, проф., один з фундаторів вітчизняного акушерства, ботаніки і фітотерапії.
- 100 років тому в с. Кудрівка Сосницького р-ну народився С.С. ВЛАСКО (1904-1967) – кобзар і гармоніст. Жив і помер у Блистіві Новгород-Сіверського р-ну.
- 170 років тому у Британах Борзнян. повіту народився В.Н. ВОВК-КАРАЧЕВСЬКИЙ (1834-1893) – укр. громад. і культурний діяч, публіцист, перекладач, авт. праць з історії України.
- 95 років тому (1909) у Чернігів до М. Коцюбинського приїхав А. ЄНСЕН (1859-1921) – шведський славіст й перекладач, авт. кн. “Мазепа”.
- 190 років тому в с. Мефедівка Новгород-Сіверського пов. народився П.П. ЗАБЛОЦЬКИЙ-ДЕСЯТОВСЬКИЙ (1814-1882) – лікар, акад. Петербурзької АН, проф. Медико-хірург. акад. Створив першу в Росії сифілідологічну клініку, хірургічне т-во в пам'ять М.І. Пирогова.
- 125 років тому в Ладані Прилуц. р-ну народився В.К. КОРОЛІВ-СТАРИЙ (1879-1943) – укр. письменник, громад. діяч і видавець, ветлікар. З 1919 р. – в еміграції. Жив у Празі.
- 90 років тому в с-щі Сновськ Городнян. пов. (тепер м. Щорс) народився Б.І. ЛЕЙКІН (1914-1978) – гол. гідрограф міністерства морського флоту, дослідник Арктики. У морі Лаптевих є острів названий його іменем – острів Лейкіна.
- 75 років тому в Чернігові народився Ю.Б. МЕЗЕНЦЕВ (1929-1965) – конструктор космічної техніки.
- 85 років тому в Корюківці народився М.А. МОЙСЕЄНКО (1919-1996) – д-р економ. наук, проф. Ленінгр. ун-ту, засл. діяч науки РФ, Почесний громадянин м. Балтімора (США).
- 80 років тому в с. Переволочній Прилуцького р-ну народився І.П. НАДЬОН (1924-1944) – Герой Рад. Союзу. Воював у складі 1-го Укр. фронту. Загинув 5 листоп. 1944 р. під час форсування Тиси.
- 70 років тому в с. Степанівка Менського р-ну народилася О.Г. ПРУСС (1934) – вірусолог, канд. ветеринарних наук, лауреат Держ. премії України в галузі науки і техніки.
- 185 років тому в с. Синявка Менського р-ну народився М.В. РУДАНОВСЬКИЙ (1819-1882) – ген.-майор корпусу флотських штурманів, учасник експедиції Г. Невельського, дослідник Сахаліна. Його ім'я носять протока, мис і гора на Далекому Сході.
- 80 років від дня народження П.Ю. САВЧЕНКА (1924) – мікробіолога, д-ра біолог. наук. Працював в Укр. наук.-дослід. ін-ті с.-г. мікробіології УАСГН у Чернігові. Початкову освіту здобув у середній шк. с. Тиниця Бахмац. р-ну.
- 85 років від дня народження В.Д. СЕРИКОВА (1919-1943) – Героя Рад. Союзу, учасника визволення Чернігова. Загинув у бою 3.10.1943 р. Похований у Чернігові (сквер Попудренка).

- 185 років тому в м. Єлець Орловської губ. народився М.А. СТАХОВИЧ (1819-1858) – композитор, гітарист. Мав дворян. родословне коріння в Черніг. губ.
- 95 років тому у с. Макіївці Носівського р-ну народився М.І. СТРАТИЛАТ (1909-1943) – організатор партизан. з'єднання “За Батьківщину”. Випускник Ніжин. педін-ту. Його іменем названо вулиці в Носівці і Чернігові.
- 80 років тому в с. Холми Корюків. р-ну народився О.В. ТЕРЕЩЕНКО (1924-1996) – д-р мед. наук, проф., поет, авт. зб. “Неубутня Убідь”, понад 169 наук. праць.
- 70 років тому в с. Макіївка Носівського р-ну народився Є.С. ТОВСТУХА (1934) – знаний лікар-фітотерапевт, письменник і худож. Працював у Козельці.
- 265 років тому в с. Безуглівка Ніжин. р-ну народився М.Я. ТРОХИМОВСЬКИЙ (1739-?) – першовідкривач Миргородської мінеральної води (1772), учасник Рос.-турецької війни 1768-1774 рр. Як лікар-акушер сприяв появі М. Гоголя на світ.
- 90 років тому в Чернігові народився Г. УІЛЛЕН (1914) – амер. мільйонер, засновник ряду прогресивних організацій. До 1922 р. жив у Чернігові.
- 95 років тому в Прилуках народився С.М. ШАХОВСЬКИЙ (1909-1984) – укр. літературознавець і критик, д-р філолог. наук, проф., авт. підручника з іст. укр. літ., нарисів і досліджень про творчість Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Тичини та ін.
- 85 років тому в Бахмачі народилася Г.П. ШЕВЧЕНКО (1919) – оперна співачка, засл. арт. Молдав. РСР.
- 165 років тому в Краснопіллі Бахмацького р-ну народився О.С. ШКЛЯРЕВСЬКИЙ (1839-1906) – укр. паталог та біофізик, проф. Дослідження пов'язані з кров'ю.
- 120 років від дня народження В.А. ШУГАЄВСЬКОГО (1884-1966) – видатного – нумізмата, історика, археолога, краєзнавця, музейного працівника. Співробітничав з Черніг. арх. Комісією. Працював у музеях Чернігова, вів археолог. дослідження поблизу Чернігова. Помер у США.
- 70 років тому в с. Ховмах Борзнян. р-ну народився В.К. ШУМНИЙ (1934) – д-р біолог. наук, чл.-кор. АН СРСР. Директор ін-ту цитології і генетики Сибірського відділ. АН. Відвідує Мену, де живе його мати.
- 140 років тому в Прилуках народився К.М. ЩЕРБИНА (1864-1946) – математик, педагог, професор. Організатор учительського ін-ту в Києві. Авт. кн. “Математика в російській середній школі”, ін. наук. праць.
- 265 років тому народився О. Я. ЯКУБОВИЧ (1739-1810) – ген.-майор, останній Прилуцький полковник. Жив після відставки у Прилуц. пов.

8 СІЧНЯ
350 РОКІВ ТОМУ (1654) ВІДБУЛАСЯ
ПЕРЕЯСЛАВСЬКА РАДА

ПРИСЯГА ЧЕРНІГІВЦІВ

Визвольна війна середини XVII ст. займає почесне місце в багатомісячній історії боротьби України за незалежність. Не залишилась осторонь великої боротьби українського народу за своє звільнення з-під гніту Речі Посполитої й Чернігівщина. В означений час до її складу входили міста Стародуб, Почеп, Погар (нині Брянської області Росії), Глухів, Конотоп (нинішня Сумська область України), а деякі міста сучасної Чернігівської області тоді належали іншим регіонам України. Зокрема Прилуки й Варва відносились у середині XVII ст. до Полтавщини.

Під час війни 1648-1654 р. мешканці цих та інших міст Чернігівщини вели посилену боротьбу і за здобуття національної незалежності. Гадалося, що свобода можлива за умов об'єднання з Росією. Це пояснюється рядом історичних обставин. По-перше, Чернігівський

регіон з географічної точки зору розміщений у безпосередньому сусідстві з російськими землями. По-друге, більше сотні років (1503-1618) Чернігівщина перебувала у складі Росії. За такий тривалий час населення Чернігово-Сіверщини не раз надавало російському народові допомогу в його боротьбі з польськими загонами, які неодноразово вторгалися в межі Російської держави. Тому склалася думка, що спільними зусиллями можна здолати спільного ворога.

Виражаючи прагнення й волю широких народних мас, Богдан Хмельницький на початку літа 1648 р. направив російському цареві Олексію Михайловичу листа, в якому поставив назріле питання про укріплення зв'язків з Росією і про бажання українського народу об'єднатись з російським. У січні 1649 р. він послав у Москву посольство на чолі з С. Мужилівським для проведення переговорів.

Надалі для розв'язання складного питання про встановлення зв'язків з Росією Богдан Хмельницький, гетьман Війська Запорізького, використовував жителів Стародуба, Борзни, чернігівського міста Конотопа. Інтереси України представляли Ф.А. Хілков, полковник Мартин Небаба, сотник Іван Рибальченко. Вони зустрічали посольство з Москви під керівництвом Г. Унковського, яке навесні 1649 р. вирушило в ставку Війська Запорізького.

Дуже прихильно до росіян поставилося населення Чернігівщини, через територію якої лежав і зворотний шлях посольства. Минувши міста Ніжин, Борзна, Батурин, воно опинилося в гостинному Конотопі. Вдячний Г. Унковський подарував конотопському сотникові Івану Рибальченку, отаману Семену Пивовару і писарю Семену по парі соболів.

Питання про об'єднання України з Росією остаточно вирішилось на Земському соборі в Москві 25 травня 1653 р. Були на ньому і посланці від Новгород-Сіверського, Чернігова, Стародуба. 1 жовтня 1653 р. собор ухвалив рішення про об'єднання України з Росією. Для оформлення відповідного акту 9 жовтня 1653 р. в Україну виїхало посольство, склад якого затвердив Земський собор. До нього увійшли боярин В.В. Бутурлін, стольник І.В. Алфер'єв, думний дяк Л.Д. Лопухін – всього 28 осіб. Їх супроводжували 200 стрільців, 11 піддячих, 2 перекладачі.

22 грудня 1653 р. посольство прибуло до прикордонного українського міста Карабутова. Звідси посольські виїхали до Переяслава. Шлях лежав через багато чернігівських міст і сіл: Красне, Кропивну, Іваницю, Басань, далі – Баришівку, Войтовці. Всюди зустрічали послів священники, козаки, все населення.

На початку січня 1654 р. боярин В.В. Бутурлін із своїм посольством прибув у Переяслав. Увечері 6 січня 1654 р. сюди приїхав Богдан Хмельницький, а ранком 8 січня у Переяславі відбулася розширена старшинсько-козацька рада за участю всіх полків (крім Вінницького), а також широких народних мас. Всі її учасники одностайно погодилися на об'єднання України з Росією. У той самий день до присяги на відданість російському цареві Олексію Михайловичу привели Богдана Хмельницького і всіх, хто був тоді в Переяславі на Раді. 13 січня гетьман поїхав у Чигирин. А на завтра представники російського посольства із Переяслава виїхали в різні райони України з метою приведення до присяги населення.

На Чернігівщину вирушив сам В.В. Бутурлін “со товарищи”. Рано-вранці 23 січня 1654 р. вони прибули до Ніжина, де на них чекав полковник Іван Золотаренко з козаками. Відбулись, як тепер кажуть урочистості. Населення Ніжинського полку склало присягу на вірність російському цареві.

27 січня царське посольство на чолі із В.В. Бутурліним прибуло до Чернігова. Наступного дня чернігівські сотники, козаки, міщани і “всякі люди” (загалом 1105 чол.) були приведені до присяги. Уповноваживши в “Чернигове и Черниговского полку в городах и в местечках всяких людей... ведать полковнику Степану Пободайлу”, знову відправились у Ніжин. звідси – в Борзну, село Городище, Конотоп. Це було останнє українське місто. Далі вже – Росія.

Договірні умови Переяславської ради 1654 р. були закріплені так званими Березневими статтями, згідно з якими було визначено автономне політичне і правове становище України, в т.ч. і Чернігівщини.

Після того, як Чернігів 28 січня 1654 р. присягнув на вірність московському цареві Олексію Михайловичу, в основу управління було покладено давньоруську одиницю “полк”, поділену на сотні. Полковим містом обрано Чернігів. Відбулося поєднання військових та адміністративно-судових функцій у руках одних і тих самих осіб.

Стосунки із центральним московським урядом склалися так: перш за все було обмежено право гетьмана налагоджувати дипломатичні зв'язки із ворожою Москві державою, пізніше – із будь-ким. Для оборони Чернігова поставлені воєводи з московськими гарнізонами, котрі не мали права втручатися у місцеве управління.

У Чернігові з'явився воєвода і 1200 ратних людей, а з ними прибули московські збирачі податків і ті, хто робив перепис населення 1666 року. Мета перепису – оподаткування. Такі дії російського царя викликали невдоволення чернігівців. Гетьман Іван Брюховецький організував заколот з метою позбавитися воєвод. Багато з них загинуло. На допомогу чернігівському воєводі Толстому прийшов Ромодановський, вони двічі спалили Чернігів. Місто настільки постраждало, що його на сім років позбавили від сплати податків. Воєвода з ратними людьми залишався в Чернігові. Але було обумовлено, що в життя чернігівців воєвода не втручається, а лише керує військом.

Проте злагоди між чернігівськими полковниками і воєводами не було.

Після отримання Черніговом Магдебурзького права, права на самоуправління (за клопотанням Б. Хмельницького перед російським царем Олексієм Михайловичем), поступово всі життєво важливі функції перейшли до полковника.

У 1722 р. утворено Малоросійську колегію. Так здійснювалася ідея підкорити місцеву адміністрацію центральній московській владі. Посаду полковника почали обіймати великоруські військові. У Чернігові таке призначення вперше отримав Михайло Богданов, після нього – Володимир Ізмайлов.

Великоруські чиновники отримали на Чернігівщині маєтності, в яких встановили жорстокі кріпосницькі порядки. Так, відомий Олександр Меншиков всю Почепську сотню козаків перетворив на селян.

Непомітно влада чернігівських полковників втрачала свою силу.

У наступні десятиріччя відбулося остаточне закріпачення українських селян, ліквідовано Запорізьку Січ, скасовано Гетьманщину, Україна зазнала інших політичних, соціальних і національних обмежень.

У кінці XIX - поч. XX ст. російські та українські історики схилились до того, що Б. Хмельницький, пішовши на угоду з Росією, позбавив Україну незалежності і в цьому його фатальна помилка. Виходячи з аналізу конкретно-історичної ситуації середини XVII ст., зазначимо: трагедія України полягала в тому, що як соборна держава вона могла виникнути й зміцніти, лише під протекторатом одного з прихильників – сусідів. Такою на той час виявилася Росія. Польський дослідник З. Вуйцик зазначав, що в геополітичному становищі України Росія в тій конкретній ситуації могла дати Україні гарантію її оборони, й тому, напевно реально мислячий політик, на місці Хмельницького вчинив би так само.

Історичне значення Переяславської ради полягало в тому, що Україна була врятована від поневолення шляхетською Польщею і поглинення султанською Туреччиною. Було розв'язане релігійне питання, а школа, література, мистецтво дістали умови для подальшого розвитку. На прикладі Чернігівщини бачимо як українські вчені, письменники, митці дістали можливість тісно спілкуватися з діячами російської культури, що мало велике значення для розвитку культури обох народів.

Проте об'єднання не принесло українському народу повного визволення. Інтереси централізованої монархії та Української республіки з її демократичними інститутами,

відсутністю власників маєтків, кріпацтва, панщинної системи господарства, особиста свобода основної маси селян, міське самоуправління тощо були часто діаметрально протилежними, що й породжувало боротьбу між ними.

ЛІТЕРАТУРА:

- БЕРЕЗНЕВІ статті 1654 //Чернігівщина: Енцикл. довідн.- К., 1990. – С.58.
ИЗ ПРОШЛОГО Черниговщины: (8 янв. в. 1654 г.) //Черниг. зем. неделя. – 1915. - №2. – С.14-15.
КРИП'ЯКЕВИЧ І.П. Земський собор 1653 р. і Переяславська рада 1654 р. //Крип'якевич І.П. Богдан Хмельницький.-2-е вид., випр. і доп.- Львів, 1990. – С.284-308.
ПЕРЕЯСЛАВСЬКА рада //Чернігівщина: Енцикл. довідн. – К., 1990. – С.613.
ПИРИГ П.В. Нариси соціально-економічної теорії Чернігівщини в другій половині XVII ст. – К.: “Стилос”, 1998. – 184с.
ПИРИГ П.В. Події визвольної війни українського народу 1648-1654 рр. на Чернігівщині: (На допомогу вчителям історії). – К., 1992. – 40с.
ПИРИГ П.В. Чернігівщина у визвольній війні українського народу 1648-1654 рр.-К.: НМКВО, 1993. – 86с.
ПОЛОВНИКОВА С. Возз'єднання //Комс. гарт. – 1979. – 9 січ.
СЕРГІЙЧУК В. Бойові побратими Богдана Хмельницького //Жовтень. – 1985.- №1.- С.88-96.
С.89-90, 91, 94, 95-96: Борзнянський, Ічнянський, Ніжинський, Остерський, Прилуцький, Чернігівський полки.
СМОЛІЙ В.А., Степанков В.С. Міра відповідальності //Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький: соціал.-політ. портр. – 2-е вид., доп., перероб.- К., 1995. – С.387-450.
ТРЁХСОТЛЕТИЕ воссоединения Украины и России /Под ред. А.М. Панкратовой. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1954. – 252с.
С.159-161: Черніг. полк.

7 ЛЮТОГО 200 РОКІВ ТОМУ НАРОДИВСЯ М.А. МАРКЕВИЧ (1804-1860) – УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК І ФОЛЬКЛОРИСТ

“...БУВ ВИДАТНОЮ ОСОБОЮ”

В історії української культури Микола Андрійович Маркевич залишив помітний слід як поет, музикант, етнограф, історик і видатний збирач архівних документів. За умов свого виховання належав до тієї української інтелігенції поч. XIX ст., яка ще не досить володіла рідною мовою, але дуже цікавилася Україною і, хоч писала російською, в своїх творах виявляла велику любов до Батьківщини.

Народився М.А. Маркевич у с. Дунайці Глухівського повіту Чернігівської губернії. Незабаром його батько перевіз родину на Прилуччину. Спочатку жили у Васківцях, пізніше оселилися в Турівці за 30 км від Прилук. Тому початкову освіту Микола Андрійович дістав у місцевому приватному пансіоні відомого тоді письменника П.П. Білецького-Носенка.

У Петербурзі він був вихованцем “Благородного пансіона при главному педагогическом институте”. На розвиток Маркевича і виявлення його літературних здібностей мав тут значний вплив вчитель словесності В.К. Кюхельбекер – поет і критик, майбутній декабрист. Через нього Микола Андрійович познайомився з видатними

літераторами того часу, а поет В.А. Жуковський на сторінках журналу “Невский зритель” у 1820 р. вмістив вірш Маркевича “Гроб”.

З цього часу поступово розгортається його літературна творчість. З 1823 р. твори Маркевича публікують журнали “Новости литературы”, “Русская старина”, “Московский телеграф”. У цей час він перебуває під впливом сентиментальної поезії, а в перекладах Байрона і Шіллера виступає, як поет, захоплений романтичною течією.

У подальшій своїй діяльності Маркевич зосереджує увагу переважно на Україні, підходячи до неї як поет, етнограф, музикант, історик і збирач архівного матеріалу. Здебільшого цьому сприяли ще і умови його життя. Після виходу з пансіону у 1820 р. Маркевич вступив на військову службу і стояв з полком у містах України. 4 січня 1824 р. вийшов у відставку, маючи чин поручика. За бажанням батька остаточно оселився в Турівці. Одружився з дочкою українського дідича Уляною Олександрівною Ракович. Проживаючи на Прилуччині Маркевич підтримує тісний зв'язок з українською інтелігенцією і на деякий час виїжджає до Москви та Петербурга, де теж знаходить приємне ставлення до своїх українських симпатій.

На сторінках “Московского телеграфа” в 1829 р. видруковано низку його віршів українського змісту. Окреме видання цих поезій побачило світ у Москві 1831 р. за назвою “Украинские мелодии. Соч. Ник. Маркевича” Їх значення полягає у спробі автора у новій ще тоді формі творчості (в мелодіях) обробляти українські поетичні сюжети, надаючи цим обробкам віршевий розмір, пристосований до народних пісень.

Близька Маркевичу Прилуччина також знаходить відображення в його творчості. Окрема мелодія “Удай” присвячена річці, котра дорога йому тим, що пов'язана з його дитинством і вихованням у Прилуках.

Разом з поезією Маркевич не забуває і музики. Ще у 1820-х рр. він вчився грі на фортепіано у піаніста Джона Фільда, відомого тоді в Москві майстра. Під його керівництвом набув музичної освіти. Знання у цій галузі Микола Андрійович використав для вивчення української народної музики.

У 1840 р. вийшли в Москві з друку його ноти за назвою “Народные украинские напевы, положенные для фортепиано Николаем Маркевичем”. Книга дістала схвалення багатьох представників української та російської культури.

Через Маркевича, свого друга, М. Глінка мав можливість зібрати на Чернігівщині величезні скарби пісенної народної творчості. Микола Андрійович мав безпосереднє відношення до створення “Маршу Чорномору” (опера “Руслан і Людмила”). Він познайомив Глінку з матеріалами про своєрідне явище давньої української культури – цехи музикантів. Маркевич скоротив баладу Фінна для “Руслана і Людмили”. У серпні 1838 р. Глінка побував у Турівці, яка належала Миколі Андрійовичу. На жаль, залишилися нездійсненими плани Маркевича та Глінки написати оперу на сюжет одного з творів Гоголя.

Маркевич також привернув увагу до української пісенної творчості композитора А. Алябе'ва. Був організатором і учасником концертів вокально-інструментальної музики в Чернігові. 26 лютого 1850 р. прозвучали увертюри з опери “Вільгельм Тель” Л. Маєра у виконанні Маркевича, а також його романс “Не плач, не плач, музика”.

Особливо багато сил віддав Маркевич публікації зібраних ним фольклорних матеріалів. У 1840 р. видав “Народні наспіви України”, у 1857 р. – “Южно-русские песни с голосами”. Остання праця М. Маркевича в галузі етнографії і фольклористики “Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян” вийшла вже після смерті автора. Опубліковані тут матеріали Маркевич зібрав ще в 20-30-ті роки XIX ст. , коли одним із перших приступив до всебічного вивчення народного побуту і фольклору. М. Маркевичу належить першість в описі українського вертепу.

Крім поезії і музики, Микола Андрійович багато працював і в галузі історичній. Він зосередився на вивченні і збиранні матеріалів що стосувалися України. Протягом 1840-

1860 рр. видав наступні книги: “Первая любовь, подвиги и кончина Тимофея Хмельницкого”, “Тетманство Барабаша”, “Мазепа”, “Достопримечательные урочища в Новгород-Северском уезде”, “О полковниках прилуцких” та ін.

Микола Андрійович широко використовував рукописні матеріали і стародруки. Зібрано було щось із 12 000 рукописів. Половину з них Маркевич встиг упорядкувати, надавши їм класифікацію і склавши абетковий і систематичний каталоги. У його Турівському будинку утворився незвичайний в приватних руках архів. Через деякий час Маркевич почав турбуватись про видання зібраних документів.

Тяжка хвороба, що спіткала у той час Миколу Андрійовича, перешкодила йому переїхати до однієї з столиць і зайнятися виданням архіву. Він відважився передати свій архів видатному колекціонеру І.Я. Лукашевичу, від нащадків якого колекція унікальних документів перейшла до Румянцевського Музею в Москві (нині Національна бібліотека Росії).

М.А. Маркевич помер 21 липня 1860 р., залишивши про себе пам'ять як про багатогранну особистість. А художник Л. Жемчужников підкреслив у своїх спогадах, що поет, музикант, історик і фольклорист Маркевич “був видатною особою”.

ЛІТЕРАТУРА:

- ГРУШЕВСКИЙ А. Н.А. Маркевич //Журн. мин-ва нар. проsv.-1911.-січ.- С.135-141.
ЖЕМЧУЖНИКОВ Л. Мои воспоминания из прошлого.-Л.: Наука, 1970.-С.165-171.
С. 165-166, 171: Спогади про М.А. Маркевича.
ИВАНОВА Н.Ю. Н.А. Маркевич: Книжные коллекции в фондах РГБ //Библиотечковедение. – 1997.-№4.-С.92-93.
КОВАЛЕНКО О.Б. Микола Маркевич і його “Історичний та статистичний опис Чернігова” //Десн. правда.-1990. – 23 груд.
КОЛЕСНИК Є.О. Бібліотека М.А. Маркевича //Укр. істор. журн. –1973.-№1.- С.108–110.
КОСАЧЕВСЬКА Є.М. Маркевич Микола Андрійович //Шевченківський словник.- К., 1976.- Т.1. – С.382.
КОСАЧЕВСЬКА Є.М. М.А. Маркевич і його роль у зміцненні зв'язків російської та української фольклористики //Нар. творчість та етнографія. – 1979. - №5. – С.56-62.
КРИЖАНІВСЬКИЙ С. “Украинские мелодии” Миколи Маркевича в початках українського романтизму ХІХ ст. //Сучасність. – 1993.- №2. – С.145-154.
МАСЛОВ В.І. М.А. Маркевич. – Прилуки: Вид. Прилуц. окружного музею, 1929. – 15с.
До 125-річчя від дня народження.
САМОЙЛЕНКО Г.В. Михайло Глінка і Україна. – Ніжин: ТОВ “Наука-Сервіс”, 2000. – 71с.: іл.
С.52-58: Про М.А. Маркевича. Публ. його портр.

9 БЕРЕЗНЯ 190 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА (1814-1861)

ЧЕРНІГІВСЬКІ ШЛЯХИ ТАРАСА

Навесні 1843 року Тарас Шевченко вперше відвідав Україну після того, як його викупили з кріпацтва видатні діячі російської культури, його друзі по Петербургу.

Його шлях пролягав через Чернігів і Качанівку, куди він прибув на запрошення Г.С. Тарновського у травні 1843 р. Тарас Григорович привіз йому картину “Катерина”, яку Григорій Степанович дав згоду купити. У власникові маєтку Шевченко побачив типового кріпосника образ якого відтворив в повісті “Музыкант” (Арновський). Згадка про Качанівку є і в Шевченкових листах. Згодом В.В. Тарновський (молодший) зібрав у Качанівському маєтку велику колекцію речей і документів пов’язаних з життям і творчістю Т.Г. Шевченка. Після смерті поета в Качанівці на його честь насипано високий пагорб.

У 1845-1847 рр. за дорученням Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів, де на той час працював, Тарас Шевченко неодноразово відвідував Чернігівщину. У лютому 1846 р. прибув до Ніжина разом з письменником О.С. Афанасьєвим-Чужбинським. Зупинилися в готелі “Не минай”. Оглянули архітектурні пам’ятки. Поет зустрічався з ліцеїстами. В альбом одного з них – М.В. Гербеля він записав чотири рядки з поезії “Тоголю”. Згадки про Ніжин є в повістях Шевченка “Княгиня”, “Музыкант”, “Капитанша”, “Близнець”.

У лютому-березні 1846 р. Тарас Григорович за завданням Археологічної комісії приїхав до Чернігова, щоб описати історичні та архітектурні пам’ятки міста. В “Археологічних нотатках” він докладно описав місця колишньої цитаделі, Чорної Могили, архітектурні будівлі Спаського, Борисоглібського та Успенського соборів, Троїцько-Іллінського монастиря, П’ятницької церкви, колишнього будинку Павла Полуботка та ін. Перебування Шевченка в Чернігові пов’язане також із садибою А.І. Лизогуба, з готелем “Царград” (на жаль не зберігся) і дворянським зібранням (приміщення також не існує). За спогадами О.С. Афанасьєва-Чужбинського, вони з Шевченком побували на балу в дворянському зібранні: Олександр Степанович написав про це гумористичний вірш, а Тарас Григорович виконав до нього майстерну ілюстрацію.

З Чернігова поет їздив у Седнів. Бував він у Чернігові проїздом і навесні 1847 р. згадки про місто є в його повістях “Прогулка с удовольствием и не без морали”, “Княгиня”, “Капитанша”, “Музыкант”.

Тричі, у 1845, 1846 і 1859 рр. Шевченко побував у Прилуках. Вперше його сюди відрядила Археологічна комісія. У с. Густиня він аквареллю виконав три малюнки: “У Густині. Церква Петра і Павла”, “Брама у Густині. Церква св. Миколи”, “У Густині. Трапезна церква”. У лютому 1846 р. Шевченко був у Прилуках проїздом. Коли на станції перепрягали коней, на сусідній вулиці загорілася хата бідної єврейської сім’ї. Тарас Григорович допомагав гасити пожежу й рятувати майно, кажучи, що в біді й горі всі люди – брати. В останнє поет був у Прилуках у 1859 р. Згадку про це знаходимо у повістях Шевченка “Наймичка” і “Музыкант”.

Привітно зустрічали Тараса Григоровича седнівські поміщики, брати Андрій та Ілля Лизогуби. У 1846 р. Шевченко вперше приїхав сюди щоб виконати завдання Археологічної комісії – змалювати пам’ятки Седнева. Жив у маєтку Лизогубів. Зробив тут малюнки “У Седневі”, “Коло Седнева”, “Чумаки серед могил”.

Вдруге відвідав Седнів навесні 1847 р. Жив тут майже місяць, намалював портрет братів Лизогубів. Написав тут поему “Відьма”, передмову до другого видання “Кобзаря”, переписав до окремого зошита збірку поезій “Три літа”.

Взимку 1847 р. Шевченко жив у Борзні, гостював у поета Віктора Забіли і його сестри Надії Забіли.

У поемі “Чернець” знаходимо згадки про це місто, започатковане у XVI ст. У Борзні зберігся будинок, де бував поет. Віктор Забіла є прототипом Віктора Олександровича в повісті Шевченка “Капитанша”.

24 січня 1847 р. Тарас Григорович був боярином при вінчанні П.О. Куліша і О.М. Білозерської (Ганни Барвінок) у церкві села Оленівка, неподалік від Борзни.

Тоді Шевченко і гадки не мав, що саме у Кулішів 1860 р. зустріне своє останнє кохання. То була двадцятирічна дівчина Ликера Полусмакова, кріпачка, народжена в с. Липів

Ріг Ніжинського повіту. Вона належала чернігівському поміщику відомому у Петербурзі журналістові Миколі Яковичу Макарову. Його сестра Варвара Карташевська теж жила у Петербурзі. У 1859 р. в її покоях і з'явилася Ликера Полусмакова. Хоча Шевченко був знайомий з Карташевськими і часто бував у них вдома, проте звернув увагу на гарненьку дівчину влітку 1860 р. на дачі у Кулішів під Петербургом (Стрельня). Ликера жила тут з Олександрою Михайлівною, бо її господарі відпочивали за кордоном. Тарас Григорович зрозумів, що вона йому до пари, тому що вони обоє селянські діти. У них є спільне коріння, чого не було з тими жінками, якими захоплювався на певний час. Однак цей шлюб так і не відбувся.

Олександра Михайлівна Куліш намагалася розкрити поетові очі на його наречену, показати її злодійкою, аморальною дівчиною. А Ликеру вона переконувала, що Шевченко “сибіряка і п'яниця”, тому їй не пара.

Ликері Полусмаковій Тарас Григорович присвятив поезії “Ликері” та “Л” (“Поставлю хату і кімнату”), вірш “Барвінок цвів і зеленів”. Ці твори нав'язані розривом з дівчиною і є взірцем чудової української лірики. Залишився нам і милий портрет Ликери Полусмакової, намальований Шевченком влітку 1860 р., коли їхній роман тільки-но розпочинався.

Навесні 1843 р. Шевченко зупинився в с. Іржавець на Ічнянщині. Тут поет побачив легендарну козацьку “чудотворну” ікону Іржавецької Богоматері. На основі народних переказів про цю ікону, поет у 1847 р. на засланні написав поему “Іржавець”. Про трагедію Батурина, яка сталася в листопаді 1708 р. під час Північної війни, коли місто було відбито у шведів військами О. Меншикова і спалене, Шевченко розповів у поемі “Великий льох”

У невеликому за обсягом матеріалі важко окреслити всі шляхи Тараса Шевченка по території Чернігівської губернії. Цю тему гарно висвітлено у брошурі “Чернігівщина в біографії і творчості Т.Г. Шевченка” (1961), в книзі С. Реп'яха “Тарасові сліди.: (Т.Г. Шевченко на Чернігівщині)” (1993).

Чернігівщина завжди пам'ятала і пам'ятає про перебування тут видатного українського поета, художника і мислителя Тараса Шевченка. На його честь названо вулиці в Чернігові, Ніжині, Борзні, Козельці, Корюківці, Мені, Новгороді-Сіверському та ін. містах і селах Чернігівщини. Ім'я поета носять населені пункти в Бахмацькому, Борзнянському, Ічнянському, Прилуцькому, Ріпкінському і Чернігівському районах.

На честь Т.Г. Шевченка відкриті меморіальні дошки у с. Григорівка Бахмацького району на окоренку 300-річного дуба, під яким відпочивав поет під час перебування в селі 1843 р., на фасаді Качанівського палацу, у смт Линовиці Прилуцького району на території колишньої садиби де Бальменів, яку відвідував Шевченко. Встановлено меморіальну дошку і на території садиби Лизогубів у Седневі. Пам'ятники Кобзареві споруджено в Борзні, Городні, с. Іржавці Ічнянського району, на території заповідника “Качанівка”, Мені, Прилуках, Чернігові та ін. містах і селах Чернігівської області.

ЛІТЕРАТУРА:

ШЕВЧЕНКО Т.Г. Журнал (Щоденник) /Ред. і вступ. ст. А. Костенка.- К.- Х.: Держлітвидав, 1936.- 309с.

С. 38-39: Запис про перебування поета в Чернігові в 1846 р.

ШЕВЧЕНКО Т. Повести /Редкол.: О.Т. Гончар и др.- К.: Дніпро, 1988. – 615с.: ил.

До кн. увійшли повісті “Княгиня”, “Музыкант”, “Близнецы”, “Художник”, написані під враженням від перебування на Чернігівщині.

ВОСПОМИНАНИЯ о Тарасе Шевченко /Под. ред. акад. АН УССР И.А. Дзевекина; сост. и примеч. д-ра филолог. наук В.С. Бородин и др. – К.: Днипро, 1988. – 606с.: ил.

До книги увійшли спогади, які розкривають зв'язки Кобзаря із Чернігівщиною. Серед них:

- С. 101-123: Спогади О.С. Афанасьєва-Чужбинського;
 С. 129-133: Спогади В.В. Тарновського;
 С. 139-161: Спогади П.Куліша;
 С. 198-205: Спогади М.М. Білозерського;
 С. 209-210: Спогади В.Ф. Дейша;
 С. 375-386: Спогади Наталки Полтавки;
 С. 461-466: Спогади О.К. Дорошкевича.
 ЖУР П. Дума про огонь: 3 хроніки життя і творчості Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1985.- 434с., 1л. портр.
 В книзі розповідається про другу подорож Тараса Шевченка на Україну, в тому числі на Чернігівщину, в 1845-1847 рр.
 ЖУР П. Літо перше: 3 хроніки життя і творчості Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1979. – 278с.
 В книзі розповідається про першу подорож Т. Шевченка на рідну Україну влітку 1843 р.
 ЖУР П. Третя зустріч. Хроніка останньої мандрівки Т. Шевченка на Україну. – К.: Дніпро, 1970. – 307с.
 КОНИСЬКИЙ О.Я. Тарас Шевченко – Грушівський: Хроніка його життя /Упоряд. В.Л. Смілянська. – К.: Дніпро, 1991. – 702с.
 РЕП'ЯХ С. Тарасові сліди: (Т.Г. Шевченко на Чернігівщині). Марево: (Т.Г.Шевченко і жінки): Есе. - Чернігів: РВВ обл. упр. по пресі, 1993. – 136с.
 СТРУТИНСЬКИЙ В. Пам'ятник, гідний величі Чернігова //Черніг. відом. – 1992. - №39 (верес.) – С.3.
 Відкриття пам'ятника Т.Г. Шевченкові на древньому Валі в Чернігові.
 СТУДЬОНОВА Л. “Треба одружитись, хоча б на чортовій сестрі!” //Студьонова Л. Чернігівки в житті славетних. – Чернігів, 1996. – С.8-13.
 ЧЕКМИШЕВ О. ...І розкриються душі: Уперше Президент Української незалежної держави взяв участь у Шевченківських урочистостях //Культура і життя. – 1992.- 30 трав.
 Шевченківське свято на Чернігівщині.
 ЧЕРНІГІВЩИНА в біографії і творчості Т.Г. Шевченка: Метод. посібн. для вчителів шкіл області. – Чернігів, 1961. – 70с.
 ШЕВЧЕНКА вулиця. Шевченку Т.Г. меморіальні дошки. Шевченку Т.Г. пам'ятники. Шевченку пам'ятні знаки //Чернігівщина: Енцикл. довідн. – К.,1990.– С.944-950.
 ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ словник: В 2-х т.- Т.1. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1978. – 415с.
 С. 13, 49: Перебування Т.Г. Шевченка в Чернігові, Борзні, Оленівці, Седневі.

20 ТРАВНЯ
200 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
М.І. ГЛІНКИ (1804-1857) – ВИДАТНОГО

РОСІЙСЬКОГО КОМПОЗИТОРА

НЕЗАБУТНЯ ПОДОРОЖ З ПЕТЕРБУРГА НА ЧЕРНІГІВЩИНУ

4 квітня 1838 р. цар Микола I підписав наказ про відрядження в Малоросію капельмейстера, титулярного радника Михайла Глінки для набору до Придворної співацької капели малолітніх хористів.

Виїзд здійснився 28 квітня 1838 р. Разом із композитором виїхав на побачення з рідними і співак Придворної капели Нафанаїл Никифорович Шеїнов, народжений у Качанівці. То була друга поїздка Михайла Івановича в Україну. Вперше він прибув сюди у 1823 р., коли їхав на води до П'ятигорська. Зупинявся у знайомих у Харкові.

15 травня 1838 р. екіпаж композитора в'їхав на територію Чернігівської губернії. Минули Пукорівку, Чайкін хутір (нині село Чайкине) і в цей же день прибули у Новгород-Сіверський. До 21 травня Глінка займався пошуком співаків. У місті він нікого і не знайшов. Серед хористів Спасо-Преображенського собору і семінаристів не було такого голосу, який би вразив М.Глінку.

У Новгороді-Сіверському ніщо більше не затримувало композитора, і він 21 травня 1838 р. виїхав до Чернігова через Вороніж, Кролевець, Алтинівку, а потім Батурич, Борзну, Комарівку. По дорозі він прислухався до співочих голосів українських дівчат і хлопців і занотовував у записничку почуте. Це була своєрідна "музична скарбниця", яка часто потім допомагала композиторові.

У Ніжині Глінка не знайшов малолітніх співаків і тому рушив далі, на Чернігів. Прибув сюди 23 травня і протягом тижня знайомився з хором семінаристів. Було відібрано 5 хлопчиків – Опанаса Ніколаєнка, Івана Главинського, Дмитра Яснопольського, Власа Митковича, Гаврила Мензиховського. Вони були дітьми священиків і дяків.

У відборі юних талантів велику допомогу надавав композиторові Нафанаїл Шеїнов. Глінка прийняв рішення відвідати Качанівку з тим, щоб його помічник міг побачитися з рідними, отримати такі-сякі гроші і зберегти відпустку. Директор Придворної співочої капели О.Ф. Львов дав на це згоду.

28 травня 1838 р. Глінка, Шеїнов і група малолітніх співаків виїхали до Качанівки, в маєток Г.С. Тарновського, з яким композитор познайомився у Петербурзі. Він любив мистецтво, мав свій оркестр, кріпосний театр, картинну галерею, охоче приймав у себе представників культури – письменників, художників, акторів, композиторів. Відпочивши декілька днів М. Глінка за порадою господаря рушив до Переяслава, де була семінарія, хор полтавського архієрея Гедеона. Тут він відібрав 11 співаків. А 10 червня 1838 р. поїхав до Києва, де під час служби у Михайлівському соборі помітив семінариста Семена Гулака-Артемовського. Хоча він був уже дорослим (йому йшов двадцять п'ятий рік), М. Глінка не міг не забрати з собою юнака, бо його баритон вражав насиченістю й багатством і міг прикрасити придворну капелу.

23 червня композитор повернувся до Качанівки, а 28 червня поїхав до Полтави, а потім до Харкова. 25 липня Михайло Глінка знову в садибі Григорія Тарновського. Можна було підвести підсумок. Малолітніх співаків було набрано 20 чоловік, з них – 5 у Чернігові. 12 дискантів і 7 альтів. Одного через хворобу відправили назад до Чернігова. Дітям було по 11 та 12 років

У Качанівці всі малолітні співаки знаходилися під наглядом дядьки Г. Сарангина. М. Глінка разом з вчителем співів Д. Палагіним проводив з ними заняття, ще раз прослуховував їх.

Качанівка для композитора була не просто центром, де збиралися майбутні хористи Придворної співочої капели. Це була садиба, де він відчув значимість своєї творчої праці. Тут Глінка зустрівся з чудовими людьми.

Того літа в Качанівській садибі гостювали старий приятель хазяїна Микола Маркевич – письменник, історик і музикант, художник Василь Штернберг, поет Віктор Забіла, поміщик і меценат Петро Скоропадський.

Дні були насичені різними подіями, розвагами, поїздками до сусідів-поміщиків, життєвими дискусіями і творчою працею. У Качанівці композитор знову повернувся до одного із своїх творів – опери “Руслан і Людмила”, завершивши роботу над персидським хором та маршем Чорномора. Михайло Глінка написав тут баладу Фінна, дві українські пісні на слова Віктора Забіли “Гуде вітер” і “Не щебечи, соловейку”, декілька чудових романсів. У Качанівці Михайло Іванович познайомився з Марією Степанівною Кржисевич, дружиною губернського секретаря, якій присвятив у 1849 р. романс “Мері” на слова О. Пушкіна.

Даниною пам’яті про Чернігівщину, інші місця України мала стати симфонія “Тарас Бульба” за повістю М. Гоголя. Композитор називав її ще “Українською”. Написав майже дві частини, але не судилося довести роботу до кінця. Поетична основа для симфонії – це українські пісні та думи, які залюбки слухав композитор на Чернігівщині.

М. Глінка знаходився в атмосфері української народної музики. Вечорами в Качанівці співали українські пісні у чотири голоси: Віктор Забіла, Микола Маркевич, Петро Скоропадський та Михайло Глінка. Це було неповторне виконання. Іноді співав сам В. Забіла пісні на свої слова, грав на бандурі. Сусід Г.С. Тарновського із Григорівки П. Скоропадський затягував яку-небудь чумацьку пісню.

З чернігівським краєм зв’язували Глінку стосунки і з А.П. Керн. Саме їй присвятив О. Пушкін відомий вірш “Я помню чудное мгновенье”, а композитор створив геніальний романс. Влітку 1840 р. він збирався відвідати Україну разом з Анною Петрівною та її дочкою Катериною. Але, по-перше, не вистачало грошей. По-друге, в 1841 р. вона поховала чоловіка, а через рік вийшла заміж за Олександра Васильовича Маркова-Виноградського і оселилася в Сосниці, в садибі свого прадіда Федора Полторацького, співака Придворного хору в Петербурзі.

Чернігівщина пам’ятає великого російського композитора. У садибі Тарновських і до цього часу красується серед паркової зелені на невисокому пагорбі альтанка М. Глінки, місце, де в своїй творчій зосередженості працював композитор. Залишилась і картина художника В. Штернберга “В Качанівці. Глінка пише баладу Фінна”.

Одна з вулиць Чернігова носить ім’я російського композитора, основоположника російської класичної музичної школи.

ЛІТЕРАТУРА:

- ГЛИНКА М.И. Записки /Подгот. А.С. Розанов. –М.: Музыка, 1988.-222с.: ил.
С. 80-84: Перебування композитора в Чернігові, Ічні, Качанівці влітку 1838 р.
М.И. ГЛИНКА: Альбом /Сост., автор вступ. статті и текста А. Розанов. – М.: Музыка, 1983. – 176с.
С. 75-83: Перебування композитора в Чернігові, Новгороді-Сіверському, Качанівці. Зустрічі з В. Забілою та В. Штернбергом.
ГЛІНКИ вулиця в Чернігові. Глінки М. І. альтанка //Чернігівщина: Енцикл. довідн.-К., 1990. –С.167.
КАНН-НОВИКОВА Е. Маленькая повесть о Михаиле Глинке. – М.: Музыка, 1987. – 64с.
С. 50-52: Перебування М.І. Глінки в Качанівці у Г.С. Тарновського.
ЛЕПША І. “У Качанівці залишився культ Глінки...” //Наука і суспільство. – 1988.- №2.- С.24-27.
САВОН О. Качанівка, Глінка і Кржисевич //Скарбниця. - 1995. - №2 (лют.). – С.1-4.
САМОЙЛЕНКО Г.В. Михайло Глінка і Україна. – Ніжин, 2000. – 71с.: іл.

8 СЕРПНЯ
185 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
П.О. КУЛІША (1819-1897) – ВИДАТНОГО
УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА І ГРОМАДСЬКОГО
ДІЯЧА

ОДИН ІЗ КОРИФЕЇВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Старовинне містечко Вороніж, що тепер на Сумщині, згадується в літопису під 1177р. Розташоване біля шляху, яким жителі їздили у Новгород-Сіверський.

Тут з давніх часів за старосвітським укладом мешкала родина Олександра Андрійовича Куліша. Він двічі брав шлюб. Його перша дружина на ім'я Марія народила сина Миколу. Невідомо, чому і коли вони розлучилися. Олександра Куліша доля звела з Катериною Іванівною Гладкою. Походила вона з багатого козацького роду, але була неписьменною. Говорила українською мовою, думала піснями. Олександр Андрійович пишався дружиною. Проте був владним і скупуватим. Ніде не служив і писався просто “дворянин без чину”. Тому Куліші могли претендувати лише на особисте дворянство. На спадкоємне дворянство у них права не було. Олександр Куліш називав себе заможним хліборобом. На хуторі Маковка, неподалік від Вороніжа, Олександр Андрійович мав гарне господарство. Тут починали жити його дочки і сини. Один, з них видатний письменник Пантелеймон Куліш, у зрілому віці згадував: “...Жил я здесь шире обыкновенного, дыша прохладой тихих росистых полей и бродя под сквозящим на солнце навесом высоких, издавна сбереженных деревьев... Местность хутора Маковка как-будто для того и создана, чтобы настроение души возвысить до поэтической чистоты и до поэтического величия. Безводная, ровная степь вдруг опускается плавным размахом к напоенной водою низине, и зрение издали уже предчувствует чудеса света и тени, тепла и прохлады над тихими струями лесной речки”.

У подружжя Кулішів до появи на світ Панька народилося семеро дітей. В живих залишився лише Тимофій – хворобливий хлопчик. Тому батьки зраділи, коли у них з'явилася восьма дитина. Сталося це 8 серпня (26 липня за ст.ст.) 1819 р. в день храмового свята Пантелеймона-цілителя. Тому синові дали ім'я цього святого.

Пантелеймон Куліш, як і його брат Тимофій, котрий помер у чотирирічному віці, теж відрізнявся хворобливістю. Почав пізно говорити. Мати, Катерина Іванівна, приділяла синові багато уваги. Заполонила його душу народними піснями, казками, повір'ями. Вона померла коли синові було п'ять років.

Після смерті матері вихователькою Панька стала його двоюрідна сестра Леся, старша за нього на чотири роки. Саме вона навчила хлопчика читати церковно-слов'янські книги, розповідала поетичні народні казки.

Сусідка-поміщиця Уляна Мужилівська справила на юного Панька неабияке враження. До неї переїхав його батько. Так Пантелеймон Куліш потрапив в аристократичне оточення. Юнак ставав свідком цікавих музичних вечорів. Йому подобались бібліотека, розмови французькою, німецькі слуги, етикет за столом. А головне – пані Мужилівська помітила потяг Пантелеймона до малярства і всіляко сприяла цьому захопленню. Поступово в обличчі Куліша почали з'являтися вишуканість та аристократизм.

Після навчання у воронізького дяка батько влаштував Панька до Новгород-Сіверського повітового училища. Однак Уляна Мужилівська переконала Пантелеймона Куліша вчитися у Новгород-Сіверській гімназії, котра вважалася впливовим культурним осередком.

По закінченні гімназії 26 червня 1834 р. юнак вступив до Київського університету. Мріяв стати першим поетом України. Його історична поема “Україна” з’явилася майже одночасно з “Кобзарем” Тараса Шевченка. Куліш зрозумів, що перший поет не він і замовк майже на 20 років.

У 1862 р. вийшла його поетична збірка “Досвітки”. Борис Грінченко назвав її кращою після “Кобзаря” Шевченка. Кулішевознавці відзначають багату палітру художніх достоїнств поетичної збірки “Досвітки”, не забуваючи нещадної оцінки цієї книги з боку Івана Франка. Каменярь вважав твори Куліша, вміщені у збірці, блідим дублікатом “Кобзаря” Тараса Шевченка.

Справжню славу Кулішеві приніс роман “Чорна рада”. Іван Франко назвав роман найкращим твором історичної прози в українській літературі. Не буде перебільшенням сказати, що цей роман – новий рівень після Г. Квітки-Основ’яненка.

Тема простежується й у багатотомній праці П.О. Куліша “История воссоединения Руси”. Вводячи в обіг маловідомі документи, письменник вперше розкрив значну роль міського міщанського населення в культурному житті України в XVII ст., у боротьбі українського народу за своє “Я”.

Ніхто так не критикував творчість Куліша як Іван Франко. Однак у статті, присвяченій Михайлові Грабовському, одному з найвідоміших представників українсько-польської писемності, великий Каменярь назвав Пантелеймона Олександровича одним з корифеїв української літератури, на якого Грабовський мав особливий вплив.

Іван Франко вважав Куліша неперевершеним перекладачем класиків світової літератури. Пантелеймон Олександрович подарував українському читачеві твори В. Шекспіра “Ромео та Джульєтта”, “Гамлет”, “Макбет”, “Міра за мірою” та ін., трагедію “Мазепа” німецького письменника Рудольфа Готшала, вірші та балади Гейне, Гете, Байрона, Шіллера.

У кінці 80-х – початку 90-х рр. XIX ст. Куліш звернувся до лірики О. Фета, І. Нікітіна, О. Кольцова, О. Толстого, О. Пушкіна. Так народився цикл “Переспіви з великоруських співів”. Український читач має змогу відчутти чарівність етнографічно-пейзажної поезії російських авторів.

Літературний подвиг Куліша полягає в тому, що він відтворив рідною мовою більшу частину Біблії. У 1903 р. її перше видання побачило світ у Відні, доповнене перекладами І. Пулюя та І. Нечужа-Левицького.

У 1860 р. Пантелеймон Олександрович заявив про себе як драматург п’єсою “Колії. Українська драма з останнього польського панування на Україні”. Але найвищим здобутком Куліша - драматурга історичної літератури вважають “Драмовану трилогію”, написану віршами. Є тут окремі сцени й прозою.

П.О. Куліш започаткував журнал “Основа”, який відновлений у 1991 р. Був першим видавцем творів Т. Шевченка, М. Вовчка та багатьох інших письменників.

Він автор “Записок о Южной Руси”, творець українського правопису.

Б. Лепкий писав, що Куліш навчив не одне покоління письменників, як працювати над собою, вчитися мови, вдосконалювати форму.

Чернігівцям він дорогий тим, що новгород-сіверський період життя Пантелеймона Олександровича знайшов відображення у повістях “Феклуша”, “Яков Яковлевич”. В історичному романі “Алексей Однорог” (він присвячений подіям 1604 року на Сіверщині) знаходимо описи оновленого Новгород - Сіверського замку, Спаського монастиря у затінку дерев. Тему Новгорода-Сіверського Куліш відтворює у збірнику “Живописная Россия” (1897), книзі “Записки о Южной Руси”, поемі “Тригорій Сковорода”.

Кращі творчі роки життя П.О. Куліша пройшли у Мотронівці на Борзнянщині, в маєтку його дружини Ганни Барвінок – відомої української письменниці. Останні роки життя письменника пройшли у важких умовах. Після пожежі, яка знищила будинок, бібліотеку,

рукописи, він і дружина переселилися у новий холодний дім. Пантелеймон Олександрович змушений був писати у рукавичках. Холод, напружена праця, застуда викликали важку форму запалення легенів, внаслідок чого письменник не завершив переклад Біблії. Він помер 14 лютого 1897 р. на своєму хуторі Мотронівка Борзнянського повіту. Там його і поховали.

Сьогодні, коли створюється музей-заповідник Ганнина Пустинь у Мотронівці на Борзнянщині, стають пророчими слова Івана Франка про Пантелеймона Куліша: "...в історії нашого духового розвою займе він назавжди дуже високе місце".

ЛІТЕРАТУРА:

- КУЛІШ П. Твори: В 2-х т. – К.: Дніпро, 1989. –
- ВИБРАНІ листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані /Ред. Ю. Луцького; передм. Ю. Шевельова. – Нью-Йорк – Торонто, 1984. – 326с.: портр.
- КУЛІШ Пантелеймон Олександрович (27.07/08.08.1819-02/14.02.1897) – мислитель, письменник //Філософська думка в Україні: Біобібліогр. словн. – К., 2002. – С. 112-114.
- АСТАФ'ЄВ О. Маленькі трагедії Пантелеймона Куліша: Мотиви, голоси, семантика //Укр. мова і літ. – 2001. – Число 44 (листоп.). – С.12.
- ВЕЛИЧКО В. І буде дух його із віку в вік сіяти //Черніг. відом. – 2001. – 19 січ. – С.7; 9 лют. – С.5; 16 лют. – С.5; 16 берез. – С.5.
- Г. Барвінок, П. Куліш, М. Кочубей та ін. на хут. Мотронівка Борзнян. пов., рідкісні їх фото, що публікуються вперше.
- ВОЙНОВ С. "І в Сіверську моїм коханім...": (П.О. Куліш і Новгород-Сіверський) //Сіверян. літопис. – 1995. - №2. – С.44-45.
- ГРИНЧЕНКО Б. П. А. Куліш: Биогр. очерк. – Чернигов, 1899. – 45с.
- ГРІНБЕРГ Л. П. Куліш як культуролог: орієнтири, цінності, концепції //Бібліот. планета. - 2000. - №4. – С.28-29.
- ДЄДОВ Б. "Ганнина Пустинь" сьогодні //Дивосад. – 2002. - №3-4. – С. 18-19: іл.
- Маєстності П. Куліша і Г. Барвінок у Борзнян. р-ні, що перетворюються на музей.
- ДМИТРЕНКО М., Томанов О. З генеалогії Пантелеймона Куліша //Укр. слово. – 1996. – 18 січ. – С.13.
- ЗАЙЦЕВ П. Перше кохання Шевченка. Петров В. Романи Куліша; Аліна й Костомаров. – К.: Україна, 1994. – 320с.
- ЗЕЛЕНСЬКА Л. Ганна Барвінок: (Життєпис на основі епістолярної спадщини). – Чернігів, 2001. – 125с.
- ЗЕЛЕНСЬКА Л. Каталог рукописів П.О. Куліша та листів до нього у зібранні Чернігівського музею заповідника М.М. Коцюбинського //Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідження. – Львів – Нью-Йорк, 2000. – С.379-381.
- КОНОНЕНКО П., Кононенко Т. Могутній талант //Творчі та ідейні шукання П.О. Куліша в контексті сьогодення: Зб. наук. праць до 180-річчя від дня народження П. Куліша. – К., 2000. – С.9.
- НАХЛІК Є.К. Пантелеймон Куліш: До 170-річчя від дня народження. – К., 1989. – 48с.
- ПУЛЮЙ І. Кілька споминів про Куліша і його дружину Ганну Барвінок //Основа. – 1997. - №32. – С.25.
- У ДОРОЗІ до Пантелеймона Куліша /Скл.: Л. Оленівська. – К.: Деміур -Рідна шк.", 1999.- 25с.: іл.
- ЩУРАТ В. Філософська основа творчості П. Куліша //Хроніка-2000. – 2001. – Вип. 39-40. – С.110-120.

**140 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
М.М. КОЦЮБИНСЬКОГО (1864-1913) –
КЛАСИКА УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**

ДО КОЦЮБИНСЬКИХ, НА СІВЕРЯНСЬКУ

Михайло Коцюбинський приїхав до Чернігова на запрошення свого приятеля Василя Андрієвського. Зупинився в його оселі на Лісковиці. А тут якраз завітала Тодосія Шкуркіна, вчителька Чернігівського земського сирітського дому, із своєю подругою Вірою Дейшею. Її приємно здивував вигляд елегантного європейця, одягнутого дбайливо, навіть чепурно, яким представ перед молодого жінкою Михайло Коцюбинський. А яким йому здалась Віра Дейша? Про це читаємо в листі до неї від 6 квітня 1896 року (вони вже одружені десять місяців): “Згадки переносять мене в той момент, коли я вперше побачив ті очі... Ворушать мене ті згадки, зо дна серця піднімають вдячність і тиху радість. Солодке щастя. На одну згадку про них я відпочиваю”.

Обоє народилися у вересні. Тільки Віра Устимівна на рік раніше. Коли вони побралися, Михайлові Коцюбинському був тридцять один рік, його дружині тридцять два. Спочатку мешкали у Вінниці, а 1898 року переїхали до Чернігова. Разом з подружжям Коцюбинських в будинку на Сіверянській оселилися Гликерія Максимівна – мати письменника та його сестра Лідія Михайлівна.

Михайло Михайлович спочатку дістав посаду діловода при земській управі, а також тимчасово завідував там столом народної освіти та редагував “Земский сборник Черниговской губернии”. У вересні 1900 р. перейшов до Чернігівського статбюро, в якому працював до травня 1911 р. У вільний від роботи час писав повісті та оповідання. Віра Устимівна допомагала чоловікові по службі – він тоді складав і редагував “Сельскохозяйственные обзоры Черниговской губернии”. То була виснажлива і копітка робота.

Як згадував Гліб Лазаревський, юрист і літератор, тихе, сонне чернігівське життя по інерції драгувало Коцюбинського. Йому не вистачало свіжого повітря. Грошей також. У родині письменника підростало четверо дітей: Юрко, Оксана, Ірина, Роман. Микола Чернявський письменник і співробітник статбюро, згадував: “... він дуже любив свою сім’ю, й інтереси кожного члена її – дорослого і малого, їх горе і радіщі він завжди носив у своїй душі. Але його інтереси – інтереси вищого порядку, як людини вищих здібностей, письменника й поета – свято зберігалися у сім’ї.” Задля інтересів Михайла Михайловича Віра Устимівна знаходила кошти, аби він міг виїхати за кордон: Відень, Флоренція, Рим, Неаполь, Капрі, Греція, Туреччина. Звідти письменник надсилав дружині листи. Літературознавець Соломія Павличко проаналізувала їх та зробила висновок, що то були листи не до коханої дружини, а скоріше за все – до рідної неньки, котра нервується за здоров’я улюбленого сина.

Повертаючись із мандрів, Михайло Михайлович дарував дітям екзотичні речі. Доволі часто можна було зустрічати подружжя Коцюбинських у кіно. У свято гуляли з дітьми в гуцульських безрукавках.

Здавалося, що в цій сім’ї мир і злагода. Лише близькі до письменника люди знали про його самотність. Він говорить їм про нецікаву, майже механічну, працю, яка його втомлює. Михайло Михайлович переконував співбесідника, що його мозок обезкровлюється і не вистачає сил для літературної праці. Говорив і про свою теорію кохання. Він вбачав в ньому біологічний чи просто фізіологічний характер. Микола Черняхівський розповідав: “Опісля він описав таке кохання в своїх “Тінях забутих предків”.

У цей же час у Михайла Коцюбинського набував обертів таємний роман з Олександрю Іванівною Аплаксіною, молодшою за нього на шістнадцять років. Вони разом працювали у статбюро. Невисока на зріст, з кирпатим носиком, але оповита флером чару, людина високої культури, інтелектуалка – ось що відчув в Аплаксіній письменник.

Наодинці бували рідко. Зустрічі тривали недовго. Все відбувалося похапцем. Навіть поговорити ніколи. Тому писали один одному листи. Ховали їх у дуплі старого дерева на березі Десни. Понад 300 листів Коцюбинського до Аплаксіної було видано 1938 р. Інститутом Української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. На думку Соломії Павличко, у листах письменник вгамовував еротичні бажання. Його любов до Шурочки досить егоїстична: “Все будет хорошо, люби только меня, остальное неважно”. Перебуваючи на Капрі, Коцюбинський одночасно листується з дружиною і Шурочкою Аплаксіною. Ці листи на диво схожі між собою. Дівчина для нього “детка”, Віра Устимівна – “дитиночка” і таке інше.

У 1907 р. через анонімного листа дружина дізналась про роман свого чоловіка з Аплаксіною. Вона примусила його дати слово не кидати родину. У 1908 р. Михайло Михайлович часто хворів. Лікувався на Капрі, в Криму, Одесі, Петербурзі, Києві. Писав Олександрі Іванівні дружні листи про здоров'я, погоду, творчі доробки, зустрічі з Буніним, весілля знайомого садівника. Колишньої пристрасті вже немає. А вона кохала письменника, залишившись самотньою на все життя. Померла на околиці Чернігова у 1973 році.

Чи знали діти Михайла Михайловича, що відбувалося між батьками? Ось спогади дочки письменника Ірини Михайлівни: “Про його захоплення молодю дівчиною О.І. Аплаксіною я дізналася далеко пізніше, тільки в 1938 році. Ці сторінки особистого життя батька пильно охоронялись від дітей всією родиною й особливо мамою.” Ірина Михайлівна відчувала поетичну душу свого батька і розуміла, що “він не міг жити без романтичних захоплень, ліричних підйомів.”

Однак все це не заважало Коцюбинському брати активну участь у громадському житті Чернігова. У грудні 1906 р. письменника обрали головою товариства “Просвіта”. У 1907 р. організував літературний вечір, присвячений роковинам з дня смерті Т. Шевченка, а також музичні вечори за участю композитора М. Лисенка, видатних акторів О. Мишуги та М. Дейші-Сіоніцької.

Михайло Михайлович брав участь у впорядкуванні альманаху “Хвиля за хвилею”, виданого Б. Грінченком у Чернігові 1900 р. У 1902-1904 рр. працював у Чернігівській губернській архівній комісії. Коцюбинський багато зробив для розробки архіву Чернігівської гімназії, для вивчення чернігівського періоду життя російського письменника Гліба Успенського, який навчався у цьому учбовому закладі. Ці матеріали були надруковані в “Трудах” ЧАКу за 1904 р. Як представника комісії і музично-драматичного товариства в складі Чернігівської делегації Коцюбинського запросили на відкриття в серпні 1903 р. пам'ятника І.П. Котляревському у Полтаві. Тут познайомився з Панасом Мирним, Лесею Українкою, В. Стефаніком, В. Короленком.

Чернігівську поетичну молодь приваблювала домівка письменника на вулиці Сіверянській, де відбувалися літературні “суботи”. Одного осіннього вечора 1910 р. сюди потрапив юний поет Павло Тичина. Він згадував: “Пахло квітами й прив'ялими травами. Сад кінчався обривом: знизу, з Холодних Ярів, якісь лунали перетуки і стихшений гамір життя вечірнього. А я все більше прислухався до голосу Михайла Михайловича дивився на його високу, немов би трохи зігнуту у плечах постать, дивився на його очі, що при місяці вогнем світились...”

У затишному будиночку, оточеному чарівним садом, письменник написав свої кращі твори. Одне з чільних місць займає його повість “Фата моргана” – новаторська за ідеєю й змістом, високохудожня за формою. В основу твору покладено події 1905 р., які сталися в с.Вихвостів Городнянського повіту. Завдяки талантові Коцюбинського вони перетворилися на

епопею селянського руху в роки першої російської революції. Глибокофілософська і поетична повість “Тіні забутих предків” присвячена життю і побуту гуцулів. Новели Коцюбинського “Коні не винні”, “В дорозі”, “Інтермеццо” пройняті болем за лицемірність ліберального панства, ренегатство нестійких елементів інтелігенції. Письменник наголошував на високому покликанні митця в суспільстві. Ці теми не втрачають актуальності і на початку ХХІ ст., роблять М. Коцюбинського нашим сучасником.

Правий М. Горький, коли сказав: “Рідкісної душевної краси й благородства був Михайло Коцюбинський. Чарівна людина і справжній поет. Читайте його прекрасні твори, у нього є чому навчитися.”

В червні 1909 р., письменник відчув погіршення стану здоров’я. Лікувався в Італії, в клініці професора В.П.Образцова в Києві. У кінці січня 1913 р. повернувся до Чернігова. 25 квітня Михайло Михайлович помер у своїй оселі. Поховали його на Болдиних горах.

Пам’ять Коцюбинського на Чернігівщині вшановано в назвах вулиць, населених пунктів (сміт М.-Коцюбинське Черніг. р-ну), бібліотек, шкіл. У роки Великої Вітчизняної війни на Чернігівщині діяло партизанське з’єднання ім. М. Коцюбинського.

У середині 1934 р. створено літературно-меморіальний музей у будинку, де жив письменник з 1898 до 1913 р. У музейних кімнатах зберігаються його власні речі, що свідчать про смаки господаря, його інтереси, уподобання. Здається, Михайло Михайлович тільки-но встав із крісла і вийшов на хвилинку прогулятися в сад.

ЛІТЕРАТУРА:

ЛИСТИ М.М. Коцюбинського до О.І. Аплексіної /Ред., вступ. ст. і комент. І.І. Стебуна.- К.: Вид-во АН УРСР, 1938. – 341с.

...БАЧУ душу поета. Я впізнаю її: Метод. рекомендації з питань вивчення біографії М. М. Коцюбинського у взаємозв’язку з образотворчим мистецтвом /Черніг. обл. ін-т підвищення кваліфікації і перепідготовки прац. освіти; Черніг. літ.-мемор. музей-заповідник М.М. Коцюбинського. – Чернігів, 1994. – 35с.

БЛАЖКО Є. Повесть для единственного читателя: Письма Михаила Коцюбинского к Александре Аплаксихной //Зеркало недели. – 1999. – 13 февр. – С.7.

ЄФРЕМОВ С. Спрямований у майбутнє: До 130-річчя від дня народження М. Коцюбинського //Літ. Чернігів. – 1994. - №5. – С.70-71.

ЗЕЛЕНСЬКА Л. Коцюбинський і Чернігівське земство //Літ. Чернігів. – 2002. - №2 (верес.) – С.141-150.

КОЦЮБИНСЬКИЙ Ю.Р. Парадокс Коцюбинського: Друзі-націоналісти, діти-більшовики... /Розмову вів С. Павленко //Голос України. – 1999. – 3 квіт. – С.7.

КОЦЮБИНСЬКОГО Михайла вулиця у Чернігові. Коцюбинського М.М. могила у Чернігові. Коцюбинського М.М. музей літературно-меморіальний у Чернігові та ін. //Чернігівщина: Енцикл. довідн. – К., 1990. – С.354-362.

ЛІТЕРАТУРА та культура Полісся: Вип. 10. Творчість М. Коцюбинського та громадсько-літературний процес у Чернігові кінця ХІХ – поч. ХХ ст. – Ніжин: ТОВ “Наука-сервіс”, 1998. – 220с.

МОГИЛЯНСЬКИЙ М.М. “Чернігівський період” М.М. Коцюбинського: (На підставі особистих спогадів) /Вступ., прим. і підгот. тексту Г. М. Курас, В.Г. Сарбей, Г.П. Степанець //Слово і час. - 1990. - №12. – С.48-62.

МУЗЕЙ М. М. Коцюбинського в Чернігові: Фотоальбом /Сост. І. М. Коцюбинська; авт. тексту: Г.Г. Зубко, О.І. Єрмоленко. – К.: Мистецтво, 1978. – 74с.: іл. – (Укр., рос., англ. мовами).

ПАВЛЕНКО С. Коцюбинському писала вся Європа //Голос України. – 2002. – 25верес. – С.10.

Презентація в Чернігові першого тому “Листів до Михайла Коцюбинського”.

СПОГАДИ про Михайла Коцюбинського /Упоряд., післямова та прим. М.М. Потупейка. – 2-е вид., доп. – К.: Дніпро, 1989. – 278с.

СТУДЬОНОВА Л. До Коцюбинських, на Сіверянську //Семья – Семь Я. – 1996. – 22нояб. – С.3.

СТУДЬОНОВА Л. Михайло Коцюбинський: “Немає великої надії на громадськість нашу...” //Просвіта. – 2000. – 24 листоп.

Письменник-організатор і керівник черніг. “Просвіти.

29 ВЕРЕСНЯ

120 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Л.О. АНДРЕЄВОЇ-ДЕЛЬМАС (1884-1969) – РОСІЙСЬКОЇ ОПЕРНОЇ СПІВАЧКИ

ЧЕРНІГІВСЬКА КАРМЕН

Вона народилася на Сіверянській вулиці в Чернігові в родині Олександра Амфіяновича Тищинського – голови Чернігівської повітової земської управи. Його дружина, на прізвище Дельмас мала французьке коріння. Подружжя виховувало семеро дітей. Любочка – наймолодша. Батько встиг влаштувати її до Чернігівської гімназії, але не дожив до того дня, коли Любочка успішно її закінчила. Помер 28 січня 1896 р. Поховання відбулось біля Воскресенської церкви. Могила цього славного чернігівця збереглася до наших днів.

Як не важко було родині, Люба Тищинська закінчила Петербурзьку консерваторію 1905 р. по класу співів. Вийшла заміж за Павла Андреева, володаря чудового баса-баритона. Їх обох запросили до “Нової опери” А.А. Церетелі. Любов і Павло Андрееви – солісти опери. А потім – Театр Солодовнікова в Москві, Київський оперний театр, оперна сцена Народного дому, Петроградський театр музичної драми, “Російські сезони” Сергія Дягілева, організатора гастрольних подорожей російських співаків. Любов Олександрівна і Павло Захарович виступали на одній сцені із Федором Івановичем Шаляпіним. Співали у Монте-Карло, в Парижі, інших європейських містах.

Афіші прикрашало ім'я Любові Дельмас. Для сценічного іміджу вона обрала прізвище матері, а в історію вітчизняного мистецтва увійшла як Андреева-Дельмас Любов Олександрівна.

9 жовтня 1913 р. сталася в її житті вікопмна подія. Прем'єрну виставу опери “Кармен” на сцені Музичної драми в Петербурзі відвідав відомий поет Олександр Блок. Головну партію виконувала Любов Дельмас. Вистава мала гучний успіх. Нарешті Блок побачив на сцені справжню Кармен, сповнену живого вогню і пристрасті. Таку, яку уявляв собі з повісті Проспера Меріме.

Записи в його щоденнику засвідчують, що поет палко закохався. В його душі сталося чудо, яке надихнуло поета на безсмертний цикл поезій “Кармен”, присвячених Любові Дельмас. Біограф О. Блока Володимир Орлов писав: “Была ли она хороша? Бог знает, теперь установитъ это трудно. Сохранившиеся фотографии довольно плотной дамы (не в ролях, а в жизни) признаться, не позволяют догадываться о бушевавшей в ней “буре цыганских страстей.” Я узнал её уже пятидесятилетней женщиной, у которой от блоковской Кармен остались разве что медно-рыжие волосы. А ведь были же и «зубов жемчужный ряд» и «певучий стан» и «хищная сила» прекрасных рук”.

Після прем'єри “Кармен” Блок втратив голову. Шукає із співачкою зустрічей, пише їй анонімні листи. Упродовж березня 1914 р. поет переживає неабиякі душевні муки. Послав троянди і три томи своїх творів за назвою “Собрание стихотворений”. Так Любов Дельмас дізналася, хто ховався за анонімними листами.

Володимир Орлов, біограф О. Блока, вважає, що їх платонічне кохання закінчилося 27 березня 1914 р. Поет зателефонував співакці і наступного дня вони зустрілися. А ввечері написав вірш “Ты как отзвук забытого гимна...” та “О да, любовь вольна, как птица”

До червня вони не розлучалися. Поет записує у щоденнику: “Она вся благоухает. Она нежна, страстна, чиста. Ей имени нет...”

Обоє перебувають у любовній лихоманці, не згадуючи про свої обов’язки стосовно власних сімей. Любов Олександрівна змушена брехати чоловікові. В такому ж становищі і Олександр Блок, одружений з Любов’ю Дмитрієвною Менделєєвою – дочкою видатного вченого-хіміка.

Все обірвалося раптово. Любов Олександрівна сказала, що жахається своєї любові до нього. Була занадто ніжною. І тут він згадав про дружину – на кілька місяців забув про неї. Вночі Дельмас зателефонувала Блоку: ніколи не забуде поета, він – переворот в її житті. А вранці 7 червня 1914 р. вони прощалися. Співачка поїхала до Чернігова, щоб розібратися в собі, Олександр Блок – в Шахматово. Звідси летять листи до Чернігова. В них надія на щастя. Але вистачило місяця розлуки, щоб Блок відчув різницю їхніх душевних світів, понять і смаків.

Поступово Блок і Дельмас перетворилися на добрих знайомих. До самої його смерті у серпні 1921 р. співачка турбувалася про побут поета. У жовтні 1920 р. востаннє поет подарував Любові Олександрівні збірку своїх поезій “Седое утро”.

Вона повернулася до свого чоловіка Павла Андреева. Він любив і тому простив. Жили у Ленінграді. Співали в опері. Викладали в консерваторії. Він – професор, вона – доцент. Під час війни працювали у фронтових бригадах, залишаючись у блокадному Ленінграді, знесилені голодом і хворобами. Любов Олександрівна врятувала свого чоловіка від смерті.

По війні концертна діяльність подружжя припинилася. Андрееви, як і раніше, викладали в Ленінградській консерваторії.

Павло Захарович помер 15 вересня 1950 року. Серце співачки зупинилося 30 квітня 1969 року.

Існує думка що виконання партії Кармен – перший і єдиний успіх Любові Дельмас на сцені. Інші ролі не мали ніякого резонансу. Дев’яносто років сплигло з тих пір і важко щонебудь заперечувати або стверджувати. Адже записів голосу Любові Олександрівни не збереглося. Напевно ніхто і не робив.

Безперечно одне: Олександр Блок зробив безсмертним її образ, назавжди прославив її ім’я, котре починалося на затишній Сіверянській вулиці губернського Чернігова.

ЛІТЕРАТУРА:

- АНДРЕЕВА-Дельмас Любовь Александровна //Муз. енцикл. – 1973.- Т.1. – С.165.
ДАНИЛЕВСКАЯ Л. Созвездие прекрасных дам /Репродукция С. Луговского //Новые черниг. вedom. – 1995. – 28 апр.
ЗАЛЮБОВСКАЯ М. Последняя любовь Блока //Зеркало недели. – 1996. – 10 авг. – С.23.
СТУДЬОНОВА Л. “Ваш образ, дорогой навек...” //Студьонова Л. Чернігівки в житті славетних.- Чернігів, 1996. – С.63-69.
ФЕДОР Иванович Шаляпин Т. З. Ст. и высказывания. Прилож. – М.: Искусство, 1979.– 392с.: ил.
С.291, 293, 363: Про Л.А. Дельмас.

З.М. ГІПШУС (1869-1945) – РОСІЙСЬКОЇ ПИСЬМЕННИЦІ

ЖІНКА ІЗ СМАРАГДОВИМИ ОЧИМА

Дивовижно, але словосполучення Гіпшус-Мережковський певний час сприймалося як прізвище однієї людини. Ним визначалося таке погане явище, як декаданс і символізм в літературі. Це словосполучення стало образом літераторів-емігрантів, котрі негативно поставилися до революційних зрушень в Росії. І раптом з'ясувалось, що Гіпшус – то прізвище талановитої поетеси на ім'я Зінаїда Миколаївна. А Мережковський – то її чоловік не менш талановитий прозаїк і поет, на ім'я Дмитро Сергійович, прадід якого був військовим старшиною в місті Глухові Чернігівської губернії. Коли імператором став Павло I, дід Дмитра Сергійовича переїхав до Петербурга на службу в Ізмайловському полку. В “Автобиографической заметке” письменник припускає: “Тогда-то, вероятно, и переименил он свою малороссийскую фамилию Мережки на русскую – Мережковский”.

Зінаїда Миколаївна на чотири роки молодша за чоловіка. Народилася в місті Бельово Тульської губернії. Батько поетеси служив у судовому відомстві. Походження мав німецьке. Працював у Тулі і Харкові. Миколі Гіпшусу не виповнилося й тридцяти, коли його призначили товаришем обер-прокурора Сенату. Родина переїхала до Петербурга. Підступний туберкульоз, на який хворів батько поетеси, змусив знову кидати насиджене місце. Лікарі порадили Південь, і Гіпшуси прибули до Ніжина, де батько родини отримав посаду голови Ніжинського суду. Це сталося наприкінці 70-х рр. XIX ст. А в 1880 р. у Зіни Гіпшус народилася ще одна сестричка Наталя – майбутній скульптор, ім'я якої можна знайти в сучасних енциклопедичних виданнях.

Жіночої гімназії в Ніжині не було. Батько наполіг, аби Зіна здобула освіту у Київському інституті шляхетних дівчат. Проте дівчинка так була прив'язана до батька, що не змогла перенести розлуки з ним і захворіла. Зіну поклали до інститутської лікарні. Майбутню поетесу називали тут, за її спогадами “маленький человек с большим горем”. Батька вдалося переконати, і Зіна повернулася до дому, і всі були щасливі. “Дома – в Нежине – первый период моего “домашнего воспитания”. Куча учителей из Гоголевского института. – Згадувала Зінаїда Миколаївна. – Помню одного, учителя русского языка, которого я любила и спрашивала: «А вы знаете еще другую маленькую девочку, которая умела бы так писать, - без одной ошибочки?» Гоголя я уже знала, отец был его поклонником и даже устроил два любительских спектакля (играли его сослуживцы), чтобы в городском сквере этого городишки был поставлен бюст Гоголю. Он и был поставлен. Театра там, конечно, не было, играли в зале Гоголевского института, а репетиции все происходили у нас”.

Із слів поетеси можна припустити, що Микола Гіпшус встиг взяти участь у відкритті в Ніжині пам'ятника Гоголю роботи скульптора Пармена Забіли. Це сталося у вересні 1881 року. А незабаром батько Зінаїди Миколаївни помер. Тіло його перевезли до Москви і там поховали. З того часу сім'я Гіпшус мешкає у цьому місті. Зіна відвідувала класичну гімназію, доки не захворіла на сухоти. Навчалася вдома. Хворобливими зростали і маленькі сестрички поетеси. У них також страждали легені і дихальні шляхи. За порадою лікарів і підтримкою родичів мати вивезла дітей на Кавказ, в місто Боржомі. Тоді було літо 1888 року.

Там Зінаїда Гіпшус познайомилася з Дмитром Мережковським, популярним поетом Росії. Дівчина була прихильницею поезії Надсона. Тому вірші Мережковського здались їй слабкішими. Дівчина ще нікому не зізнавалася, що сама віршує, як улюблений поет. Проте з першої ж зустрічі вони постійно разом. Липневого дня 1888 р., коли Зінаїда і Дмитро залишилися вдвох, юнак освідчився їй. Гіпшус не відмовила йому.

Вони одружилися у січні 1889 року. Оселилися у Петербурзі, в будинку Мурузі, який став одним із центрів літературного і релігійно-філософського життя російської столиці.

Справжньою господинею була Зінаїда Миколаївна. Критик і публіцист П.П. Перцов згадував: “Высокая, стройная блондинка с длинными золотистыми волосами и изумрудными глазами, в очень шедшем к ней голубом платье, она бросалась в глаза своей непринужденностью. Эту наружность несколько лет спустя я назвал бы “боттичеллевской”.

Дивно, що така ніжна і мила жінка стала автором поезій, де ліричний герой мужчина. Дмитро Мережковський допоміг дружині видати її вірші, написані під впливом С.Я. Надсона. Для поезій Гіппіус головними є три теми: людина, кохання і смерть. Літературознавці називали її єдиною, глибокою, незвичайною і незрівнянною жінкою-письменницею Росії. При цьому наголошували, що вона бездітна, тому народжувала неординарні поетичні і прозові твори. Якщо поезія Зінаїди Гіппіус більш-менш відома сучасному читачеві, то її романи “Чертова кукла”, “Роман-царевич”, збірники оповідань “Черное по белому”, “Лужные муравьи” – бібліографічна рідкість.

Зінаїда Гіппіус була безпартійним літератором ліберально-демократичної і християнської орієнтації. Якщо Лютневу революцію 1917 р. подружжя Мережковських зустріло із щирою радістю, то Жовтневий заколот і все, що з ним було пов’язано в наступні місяці, вони не сприйняли. Так з грудня 1919 р. починається для них життя в еміграції, яку вони розуміли як місію “свидетельствовать о правде, кричат о ней”.

“Последние стихи” Гіппіус – одне з таких перших свідчень, виголошених ще в Росії, замордованій чотирирічною війною і революцією. Вірші написані упродовж 1914-1918 рр.

Оселившись у Парижі, Гіппіус і Мережковський зосередились лише на літературній творчості. Зінаїда Миколаївна вірила, що Росія не загине, пристрасно вигукувала: “И мы не погибнем, - верьте!” Почала писати спогади. Подумки пройшло все її життя. З теплотою згадувались роки насичені враженнями і поезією, дитячі неповторні роки, котрі промайнули у Ніжині. Париж став місцем, де вона втратила улюбленого чоловіка. Дмитро Сергійович помер 9 грудня 1941 року. П’ятдесят два роки прожили вони разом. У 1945 році не стало і Зінаїди Гіппіус.

Багато десятиріч творчість цих талановитих письменників була під заборонаю в Радянському Союзі. На щастя, настав час, коли в незалежній Україні ми можемо сказати: в історію російської та світової літератури Зінаїда Гіппіус і Дмитро Мережковський увійшли під власними яскравими іменами, а українська земля не була їм чужою.

ЛІТЕРАТУРА:

- ГИППИУС З. Живые лица: Стихи. Дневники. – Тбилиси: «Мерани», 1991. – 396с.
С.5: Сім’я Гіппіус у Ніжині.
ГИППИУС З. Последние стихи, 1914-1918: (Петербург, 1918) /Ред.-сост. С.С. Лесневский. – М., 1991. – 32с. – (Б-ка «Огонек» №32).
ГИППИУС З.Н. Сочинения: Стихотворения; Проза /Сост., подгот. текста, вступ. ст., комм. К. Азадовского, А. Лаврова. – Л.: Худож. лит., 1991. – 672с.: 1л. портр.
С. 4-5: Перебування родини Гіппіус у Ніжині.
ГИППИУС Зинаида Николаевна //Русские писатели: Библиограф. словарь. Ч.1. /Под ред. П. Николаева. – М., 1990. – С.178-179.
СТУДЬОНОВА Л. Жінка із смарагдовими очима //Студьонова Л. Чернігівки в житті славетних. – Чернігів, 1996. – С.58-62.

**21 ГРУДНЯ
85 РОКІВ (1919)
З ЧАСУ ЗАСНУВАННЯ
ПРИЛУЦЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

СКАРБНИЦЯ ІСТОРІЇ КРАЮ

На Чернігівщині музеї виникли в кінці XIX - на поч. XX ст. Найстаріший з них Чернігівський обласний історичний музей ім. В.В. Тарновського. Інші започатковані після Жовтневої революції в 1918-1920 рр. і в наступні десятиріччя. Ініціаторами створення музейних закладів були представники місцевої інтелігенції, котрі намагалися врятувати старовинні колекції козацької зброї, оригінальні твори образотворчого мистецтва, пам'ятки неабиякої історичної і культурної цінності тощо.

Прилуцький край з давніх давен славився своїм культурно-мистецьким надбанням. У роки громадянської війни все це стало безпритульним і сплюндрованим. Група ентузіастів і патріотів врятувала колекцію поміщиків Галаганів у Сокиринцях. Саме вона стала основою для створення Прилуцького краєзнавчого музею.

Холодної пізньої осені 1919 р. для нього знайшли кімнату Земського Дому по вулиці Скоропадській і 21 грудня 1919 р. урочисто відкрили музей за назвою "Повітовий музей Прилуччини" на чолі з директором Іваном Назаровичем Капустянським.

Протягом декількох років музей не мав постійного приміщення. У 1926 р. клопотання музейних працівників увінчалось успіхом. Прилуцький окружний виконком ухвалив рішення про створення в місті окружного музею і виділення для нього спеціального приміщення. А 27 березня 1927 р. гостинно відкрилися двері Прилуцького окружного музею. Директором було призначено організатора музею Василя Івановича Маслова, відомого вченого-літературознавця, професора. Завдяки його керівництву музейні фонди поповнилися надзвичайно цінними експонатами. В.І. Маслов сприяв розвитку та удосконаленню музейної справи на Прилуччині. Завдяки йому в музеї зберігалися та експонувалися картини художників Л. Жемчужникова, В. Штернберга, І. Айвазовського та ін., зібрані як на Прилуччині, так і далеко за її межами. Експозицію музею прикрашали унікальний "Галаганівський вертеп", італійські гравюри, богемський кришталь, мармурові скульптури, колекції старовинної бронзи, меблів, козацької зброї, старовинні ікони, картини.

У 1930 р. музей перейменований у краєзнавчий. Його фонди розмістили в приміщенні Сретенської церкви. За рік В.І. Маслов отримав посаду наукового співробітника Академії наук і переїхав до Києва.

Під час війни музейні цінності зберіг прилучанин, директор музею Сергій Васильович Кучук. А потім настали складні часи. Після визволення Прилук більшість цих скарбів опинилася в музеях Чернігова, Києва, Полтави. Мешканці цілого краю втратили можливість спілкування з вічним і прекрасним.

У 1978 р. Сретенський собор у якому знаходився музей, закрили для відвідувачів на капітальний ремонт. Після його завершення у 1991 році, на першому поверсі створено постійну експозицію відділу давньої історії Прилуччини.

Рішенням міськвиконкому на баланс музею передано будівлю колишнього кінотеатру. Тут розмістилося фондосховище, два виставочних зали, реставраційна майстерня, бібліотека.

У 1994 р. музею передали будинок Тарновських, в якому відкрито картинну галерею.

У 1992 р. Прилуцький краєзнавчий музей першим в Україні почав видавати історично-краєзнавчу газету "Скарбниця". Вона відома не лише читачам Прилуцького краю і Чернігова, а й канадським, американським, австралійським. Музейні працівники здійснюють щорічне видання "Календар знаменних і пам'ятних дат Прилуччини".

Душею краєзнавчого музею є Леонід Михайлович Карпилянський. Він же – редактор "Скарбниці". Навколо нього гуртуються краєзнавці Георгій, Гайдай, Анатолій Риженко, Олексій Савон, Тетяна Іващенко, Віктор Бурмака, Ніна Івахненко та ін. Їхні історико-краєзнавчі дослідження вражають своєю новизною, відкриттям забутих або маловідомих осіб, фактів і подій.

Л.М. Карпилянський опублікував низку статей про поміщицькі садиби Прилуччини, полкову скарбницю в Прилуках, про окремих письменників, які життям та діяльністю були пов'язані з Прилуччиною.

Книга Георгія Гайдая "Прилуки", численні публікації з історичного минулого краю широко використовуються студентами, аспірантами, викладачами історії.

Нариси Тетяни Іващенко про театральне мистецтво Прилуччини стали справжнім відкриттям.

Олексій Савон давно визнаний знавець прилуцьких зв'язків М. Костомарова.

Публікації Вадима і Вітольда Плошків вражають енциклопедичними знаннями про минувшину прилуцької землі.

Неможливо у стислому матеріалі розповісти про всіх дописувачів "Скарбниці", інших періодичних видань, котрим посприяв Прилуцький краєзнавчий музей. Музейні працівники давно вже довели, що знання вітчизняної історії потрібно людині будь-якої професії, і особливо тим людям, яким в силу різних обставин доводиться прилучатися до керма управління в різних структурах державної влади.

Сьогодні Прилуцький краєзнавчий музей мріє про повернення своїх цінностей, добре розуміючи усю складність проблеми. Працює над створенням нових експозицій, відновленням садиб знаменитих громадян Прилуччини, увічненням пам'яті видатних акторів, письменників тощо.

Отже, злагоджений, працьовитий колектив Прилуцького краєзнавчого музею створив той осередок культури, котрий працює на духовне відродження нації, українського народу у повному розумінні цього слова.

ЛІТЕРАТУРА:

БУРЕНКО А. В дев'ятнадцятім, раптом створили...: 75 років Прилуцькому краєзнавчому музею: [Вірш] //Скарбниця. – 1994. - №12 (груд.). – С.8.

ГАЙДАЙ Г. Наші розповіді: Про Маслова. Про Кочука //Скарбниця. – 1994. - №12 (груд.). – С.2-6.

Перші директори музею.

ДУРАС К. І. побачимо побут в музеї //Правда Прилуччини. – 1999. – 28 лип.

КАНЕВСЬКИЙ Ю. Рік праці Прилуцького Музею //Бюлетень Прилуцького окружного музею.- 1928. - №1. – С.3-9.

КАРПИЛЯНСЬКИЙ Л.М. Музею – 75 //Скарбниця. – 1994. - №12 (груд.) – С.1-2.

КЛОЧКО О., Буренко А. Загорнута сторінка //Правда Прилуччини. – 1996. – 10 січ.

Розповідь про директора музею Б.О. Павловського.

ПРИЛУЦЬКИЙ краєзнавчий музей //Рад. енциклопедія історії України. /Ред. кол. А.Д. Скаба та ін.- К., 1971. – Т.3.- С.449-450.

135 РОКІВ ТОМУ (1869-1915) ПОБАЧИВ СВІТ ЩОМІСЯЧНИК “ЗЕМСКИЙ СБОРНИК ЧЕРНИГОВСКОЙ ГУБЕРНИИ”

УНІКАЛЬНЕ ВИДАННЯ

На початку 60-х рр. XIX ст. в Росії не встигла завершитися одна реформа, як розпочалася інша. Це – земська реформа 1864 року з метою створення місцевого (Земського) управління. Земські установи мусили підтримувати у належному стані місцеві шляхи,

організувати медичне обслуговування населення, будувати і утримувати школи, проводити статистичні дослідження тощо.

З 1861 до 1870 р. посаду Чернігівського губернатора обіймав князь Сергій Павлович Голіцин, під керівництвом якого і відбувалася діяльність Чернігівської губернської земської управи. Людина ліберальних поглядів, він підтримував починання земців, що стосувалися різних сфер життя населення, в тому числі і гуманітарної.

Губернатор погоджувався з тим, що необхідно дати вихід творчим задумам тих письменників і журналістів, котрі жили і працювали на Чернігівщині. Так з'явилася ідея видавати "Земский сборник Черниговской губернии". Спочатку відкрили земську друкарню, роботою якої керував Л.І. Глібов до 1893 р. (рік його смерті). У 1869 р. вийшов перший номер "Земского сборника Черниговской губернии". Упродовж майже десятиліття на його сторінках публікувалися лише офіційні земські матеріали.

Тільки у 1877 р. на сторінках "Сборника" з'явилися цікаві історико-краєзнавчі публікації. Їх поява була пов'язана з діяльністю статистичного бюро при губернській земській управі, заснованого 1876 р. Воно об'єднувало досить авторитетних дослідників – П.П. Червінського, В.Є. Варзара, О.П. Шликевича, О.О. Русова та ін. Головним завданням земських статистиків було вивчення стану землеробства та промисловості губернії. Окрім статей такої тематики на сторінках "Сборника" публікувалися матеріали, присвячені питанням народної освіти, археології, історії, етнографії.

Значно поживалась робота редакції після переїзду до Чернігова в 1894 р. подружжя Грінченків. Окрасою журналу стали надруковані на його сторінках у 1895 – 1898 рр. "Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях" Б.Д. Грінченка. Це було перше серйозне видання в царині української етнографії.

Значне місце в "Сборнике" відводилося статистичним матеріалам. Так, тут було надруковано статтю О. Шликевича "Лучше ли жилось в Малороссии за сто лет назад?", присвячену статистичному змісту Рум'янцевського опису. Двотомник О. Русова "Описание Черниговской губернии" спочатку був надрукований у додатках до "Земского сборника". Окрім цих авторів, часопис надавав можливість виступити на своїх сторінках таким досвідченим дослідникам як Д. Кондаков, А.Д. Дядиченко, І. Коновал та ін.

"Сборник" відрізнявся цікавими археографічними публікаціями. Були оприлюднені історичні джерела XVII-XVIII ст. за редакцією відомого історика М. Василенка ("Генеральное следствие о маетностях" Ніжинського і Чернігівського полків, "Экстракт из указов"). Серед інших – "Старинный письменник", підготовлений до друку Б. Грінченком. Опрацюванням архівних документів і матеріалів займався й відомий землець В. Хижняков. Він належним чином дослідив архів чернігівської міської думи і на основі оброблених документів написав нарис "Черниговская старина", який опублікував на сторінках журналу у 1899 р. Значний археографічний інтерес являють статті з історії кріпосного права, написані А. Кривцовим, розвідки П. Добровольського "Старинные украинские трактаты" та ін.

Не були обійдені увагою на сторінках "Земского сборника" і проблеми археології. Одним з перших серед земців археологічним вивченням краю зайнявся О. Константинович, який у 1873 р. склав до III Археологічного з'їзду в Києві археологічну карту Чернігівського повіту. Цю працю продовжив П. Добровольський. Його статті про археологічні розкопки у с. Рогоща Чернігівського повіту і Табаївські кургани також публікувалися на сторінках "Сборника".

Серед авторів історико-краєзнавчих нарисів необхідно виділити А. Верзилова, М.Рклицького, П. Дорошенка, В. Граса, П. Соколова та ін.

Значне місце на сторінках часопису відводилось біографічним нарисам про відомих діячів української культури, життя і діяльність яких були пов'язані з Чернігівщиною. І сьогодні являють інтерес літературно – критичні нариси, присвячені П.Кулішу, Г.Барвінок, Л.Глібову, О.Марковичу та ін.

Тут доречно згадати, що сім років, з 1893 до 1900 р., секретарем редакції “Земского сборника” працював відомий поет Володимир Самійленко. До нього цю посаду обіймали письменник Микола Вербицький та етнограф Петро Єфименко. На думку, прозаїка Михайла Могиланського, Самійленко “совісно виконував свої обов’язки, але не віддаючи ділу душі”. Після нього майже рік виконував секретарські обов’язки М. Коцюбинський. Потім поет І. Коновал. З приходом Б. Грінченка робота редакції “Земского сборника” поживалася. На його сторінках були опубліковані біографічні нариси “Леонід Іванович Глібов (1827-1893)”, “Євген Гребінка”, “Іван Котляревський” та ін. Активно виступав на сторінках часопису Григорій Коваленко – письменник, художник і видавець. Його публікації виконували просвітницьку, популяризаторську мету.

“Земский сборник” розсилався службовцям, лікарям, народним вчителям. У фондах громадської бібліотеки (нині ОУНБ ім. В.Г. Короленка) він також був до послуг читачів.

До 1912 р. журнал оприлюднив чимало цінних історико-краєзнавчих матеріалів. У цьому ж році земські збори Чернігівської губернії ухвалили рішення про видання “Черниговской земской недели”. Газета мала виходити щотижня. Настали нові часи, ХХ ст. набирало обертів, а журнал видавався щомісяця. Пізніше два-три рази на рік, інформація втрачала свою актуальність. Тому видання щотижневої газети було доречним. У 1915 р. “Земский сборник” припинив своє існування.

На жаль цей орган земської преси залишився поза увагою краєзнавців, істориків, літераторів.

Автори малочисельних і коротких за змістом публікацій, присвячених “Сборнику”, головним чином критикують земство за млявість, за неспроможність боротися з цензурою і таке інше, забуваючи про те, що земська діяльність у різних галузях життя краю тільки-но розпочиналась. Ніхто з них не проаналізував жодної публікації, не розкрив творчих біографій їхніх авторів, умов за яких вони працювали. А у “Земском сборнике” зародилися кращі традиції нашої журналістики. Він і сьогодні залишається літописцем і джерелом вивчення суспільного життя Чернігівського краю другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

ЛІТЕРАТУРА:

ГАПІЄНКО А. Історико-краєзнавчі матеріали в “Земском сборнике Черниговской губернии” //Сіверян. літопис. – 1995. - №3. – С.97-101.

ДУДКО В. По сторінках “Земского сборника...” //Вітчизна. – 1986. - №5. – С.180-182.

ЗЕМСКИЕ периодические издания и своды постановлений собраний. 1. Черниговский земский сборник //Свод постановлений Черниговского губернского земского собрания (ХІХ – ХХХV сессий). 1883-1899 годов... - Чернигов, 1902. – Вып.1. – С.200-207.

«ЗЕМСКИЙ сборник Черниговской губернии». Щомісячник //Чернігівщина: Енцикл. довідн. – К., 1990. – С.269-270.

ИЗДАНИЕ Земского Сборника //Свод постановлений Черниговского губернского земского собрания ХХХVI – XLVI сессий 1900-1909 годов /Сост. В.М. Хижняков. – Чернигов, 1912. – Т.1. – С.52-57.

ПО изданию “Черниговской Земской недели” и “Земского сборника” //Отчет Черниговской губернской земской управы за 1913 год. – Чернигов, 1915. – С.316-318.

Витрати на видання часописів.

УКАЗАТЕЛЬ статей по истории, археологии и этнографии, помещенных в «Земском сборнике Черниговской губернии» за 1869-1905 гг. //Труды Черниг. Губ. Архивной комиссии. – 1905. – Вып. 6. – С.214-231.

ХОЛМСКИЙ А.И. Указатель статей, помещенных в «Земском сборнике Черниговской губернии» за 1870-1880 гг. //Зем. сб. Черниг. губ. – 1881. - №5 (прилож.).

